

Milenko Patković

Kulturno - prosvjetna djelatnost u Slavoniji za vrijeme NOB

I DIO

KULTURNO-PROSVJETNA DJELATNOST U VOJNIM JEDINICAMA

Od svih političkih partija, za vrijeme stare Jugoslavije, KPJ bila je jedina koja je predviđala opasnost od nastupajućeg fašizma, pa je zbog toga pozivala sve naše narode da se okupe u Narodni front.¹ Zato je i bila u stanju da 1941. godine povede naše narode u oružanu borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. Ona je u uslovima okupacije otpočela narodnu revoluciju, koja je predstavljala ne samo borbu protiv okupatora, nego i borbu protiv buržoaske vlasti.²

U toku NOB bio je organiziran masovni kulturno-prosvjetni, politički i odgojni rad. Zato je NOB predstavljala masovnu revolucionarnu školu iz koje je izrastao znatan broj političkih i vojnih rukovodilaca iz redova radnika, seljaka i inteligencije.³

Na poziv KPJ, dakle, narodi Slavonije su zajedno s ostalim narodima Jugoslavije stupili u oružanu borbu protiv okupatora. U toku NOB za potrebe vojnih jedinica i za političko-idejno uzdizanje naroda u Slavoniji uopće bio je organiziran i razgranat masovni kulturno-prosvjetni i politički rad. On se vršio u vojnim jedinicama raznim predavanjima, kursovima, kulturno-umjetničkom djelatnošću, analfabetskim tečajevima, pisanjem članaka i čitanjem štampe i drugim oblicima. Partija je na oslobođenoj teritoriji Slavonije organizirala organe narodne vlasti NOO i s naročitom pažnjom stvarala uvjete za kulturno-prosvjetni rad. Prvi put u historiji Slavonije dospjela je štampa i literatura u najzabitnije krajeve. Narod se prvi puta slobodno sakupljao na zborovima, mitinzima, proslavama i manifestacijama u cilju jačanja političkog, vojnog i idejnog jedinstva, za mobilizaciju protiv okupatora i njegovih saradnika.

Kako se oslobodilački pokret širio i bivao sve masovniji jačale su i potrebe za intenzivnijim kulturno-prosvjetnim radom. Velika briga po-

klanjala se i obrazovanju boraca, zbog toga da bi bili sposobniji i spremniji za rješavanje problema, koji su svakodnevno nastajali i mijenjali se. Po cijeloj oslobođenoj teritoriji Slavonije, pa čak i pod najtežim uvjetima, za vrijeme ofanziva, oskudice i borbe s neprijateljem, organizirani su razni oblici kulturno-prosvjetne djelatnosti. Po selima su otvarane škole, domovi kulture, narodna svučilišta, priređivane usmene novine i organizirani analfabetski tečajevi. Diletantske i folklorne grupe radile su punim kapacitetom. Svaka vojna jedinica u Slavoniji, kao i u ostalim našim krajevima, imala je svoju kulturnu ekipu, diletantsku grupu, a vršene su i druge djelatnosti, kojima su rukovodili KPO⁴ u jedinicama.

Jedan od prvenstvenih zadataka Narodne revolucije u Jugoslaviji bio je ideološko-političko i kulturno-prosvjetno obrazovanje boraca i naroda u duhu bratstva i jedinstva, socijalne pravde, mržnje prema osvajačima i domaćim izdajnicima.⁵ U tom revolucionarnom previranju vanredno važnu ulogu imale su kulturno-prosvjetne institucije koje su prvenstveno širile pismenost među borcima i narodom, da bi na taj način dale osnove za daljnje učenje i obrazovanje. Ovakvu ulogu imale su i sve političke organizacije u svim krajevima Jugoslavije, pa prema tome i u Slavoniji (KPJ, SKOJ, JNOF, USAOH i dr.). Ciljevi toga rada bili su: opismenjavanje nepismenih, odgajanje omladine u duhu odanosti NOB, osposobljavanje rukovodećeg kadra⁶ za rukovodioce vojnih jedinica, organa vlasti i masovnih organizacija, osnivanje domova kulture kao rasadnika kulturne i prosvjetne djelatnosti, osnivanje narodnih sveučilišta, otvaranje i rad škola od osnovnih pa do srednjih. Ova djelatnost bila je konstantna. Dok su kultura i prosvjeta u slavonskim gradovima i selima za stare Jugoslavije bile klasno uvjetovane, a za vrijeme ustaša i hitlerovih osvajača potpuno zamrle, dotle se na oslobođenoj i poluoslobođenoj teritoriji Slavonije unapređuju kultura i prosvjeta masovnim otvaranjem kurseva, analfabetskih tečajeva, izdavačkom djelatnošću, seminarima, školama i drugim oblicima.

Kad su narodi Slavonije 1941. god. stupili u borbu, dolazi do formiranja prvih partizanskih grupa. Ove grupe su predstavljale bazu za vojne formacije u Slavoniji koje su se formirale u razdoblju od 1941.—1945. U toku 1941. god. nastaju prve partizanske grupe: vukovarsko-osječka, psunjska, brodska, papučka i odred Matije Gupca. Iz ovih grupa formiran je početkom 1942. god. Slavonski NOP bataljon, koji je imao tri čete.⁷ Od ovog bataljona na prijedlog Glavnog štaba NOPO za Hrvatsku formiran je u martu mjesecu 1942. god. Slavonski narodno-oslobodilački partizanski odred, koji je u svom sastavu imao dva bataljona.⁸ Od ovog odreda formiran je I i II odred. Od boraca I i II odreda formirana je I slavonska brigada 11. X 1942. god. a 29. XII 1942. god. osnovane su još dvije brigade i to: XVI omladinska i XVII brigada. Tako je krajem 1942. god., t. j. 29./30. XII formirana IV divizija od XVI, XVII i I slavonske brigade.⁹

1943. godina bila je, u daljnjem razvitku revolucije i borbe, po masovnosti prilaženja boraca na oslobođeni teritorij, prekretnica.¹⁰ Zbog toga u toku te godine, u Slavoniji, dolazi do formiranja velikog broja samostalnih četa, odreda, brigada i vojno-pozadinskih ustanova. Uslijed

porasta broja boraca, boračkih jedinica i njihove koordinacije formiran je VI korpus slavonski.¹¹ Iste godine formirani su i bataljoni nacionalnih manjina: Mađarski i Češki bataljon. U toku 1943. god. formirano je još nekoliko brigada¹² i jedna divizija, te se prema tome VI korpus sastojao od dvije divizije: XII i XXVIII. U toku 1944. god. dolazi do formiranja nove divizije¹³, koja je poznata pod imenom XL divizija. Iz ovoga proizlazi da se je Slavonski VI korpus 1944/45. god. sastojao od tri divizije: XII, XXVIII i XL.

Iz razvoja vojnih jedinica u Slavoniji vidljivo je da se broj učesnika NOB naglo povećava od 1943. god. na dalje. Prema tome i kulturno-prosvjetni rad u vojnim jedinicama dobiva odgovorniji i obimniji zadatak. Iz džepnih novina, koje su izdavale vojne jedinice, vidljivo je da se u toku tih godina posvećuje izuzetna pažnja ovoj djelatnosti i da se provodila sistematski.

Sredstva i oblici rada kojima se provodila kulturno-prosvjetna djelatnost u vojnim jedinicama Slavonije jesu slijedeća:

A) ŠTAMPA

Vojni listovi, novine, džepne novine, leci, proglasi i razne brošure rasturani su po svim vojnim jedinicama i tako obavještavali o događajima u svijetu i kod nas, o aktuelnim političkim problemima, o ideološkim pitanjima, o uspjesima naše borbe i gubicima neprijatelja, o formiranju i radu pojedinih vojnih jedinica. Novine su donosile također i članke iz raznih područja ljudskog znanja, o prirodi, o razvitku ljudskog društva itd.

Jasno je da su na prvom mjestu bili politički članci. Članci su pisani popularno, jer su bili posebno namijenjeni borcima od kojih je velik broj bio sa slabim obrazovanjem, a mnogi su tek naučili čitati i pisati stupivši u NOB.

Te su novine kao i ostala štampa izdanja Centralne štamparije i raznih vojnih »tehnika«⁴¹ odigrale svoju veliku kulturno-prosvjetnu ulogu.

Donosimo primjera radi naslove nekoliko članaka: »Od kolike je važnosti rad na terenu za narodno-oslobodilačku borbu« (»17 brigada«, list XVII brigade od 18. X 1943., br. 10, str. 15), »Dvije godine borbi u Slavoniji« (»17 Udarne brigada«, br. 10—11, 1943., str. 1), »Protutenkovski bataljon« (»17 brigada, br. 6 od 12. VI 1943., str. 13), »Rad i zadaci NOO-a u Slavoniji« (»Slavonski Partizan«, br. 10 od 15. VI 1943.), »Život omladine Sovjetskog Saveza« (»Mladi borac« iz 1943.), »Slom fašizma u Italiji« (»Kulturni Prilozi«, br. 1. od rujna mjeseca 1943., str. 1), »Etičnost i idealizam u NOB-i« (»Srpska Riječ«, od 6. I 1945., str. 3).

U listu Omladinske Brigade Jože Vlahovića »Crvena Zvijezda« (br. 8 od 1. I 1944. g., str. 32) u članku »Uloga štampe«, borcima se na popularan način prikazuje razvitak i uloga štampe uopće i ukazuje na to da štampa u rukama protivnika progresa može igrati i reakcionarnu ulogu. Spominje se primjer Njemčke i Italije nakon dolaska Hitlera i Musolinija na vlast ili dolazak fašista na vlast u Jugoslaviji. Od toga momenta zabra-

njeno je štampanje svih onih djela, koja su po svom sadržaju bila napredna.

Razumljivo je da je štampa bila u NOB oružje protiv svih reakcionara, pa prema tome i protiv fašizma. Ona je u redovima slavonskih boraca bila sredstvo za zbližavanje svih naroda Slavonije u njihovoj zajedničkoj borbi, utjecala je na podizanje idejne i političke svijesti stanovnika, a posebno boraca u jedinicama.

Šta su za pojedine vojne jedinice ili ustanove u Slavoniji predstavljale njihove džepne novine najbolje ćemo ilustrirati iz njih samih. »Današnjim danom izdajemo naše prve »DŽEPNE NOVINE« i »ZIDNE NOVINE« po primjeru izdanja u drugim jedinicama naše NOV i PO. Dugo vremena osjeća se potreba ovakvih novina u kojima bi naši drugovi ranjenici i bolesnici, kao i osoblje imali mogućnosti, da pišu članke i ujedno uče iz tih novina. Dokle se drugovi ranjenici i bolesnici nalaze u našim odjeljenjima na liječenju i oporavku, potrebno je da i dalje duševno rade i da se izgrađuju. Uz ostali politički rad tj. čitanje brošura i održavanje političkih sastanaka spada svakako i pisanje članaka.«¹⁵ Na sličan način i druge vojne ustanove i jedinice u Slavoniji pišu o značenju i potrebi izdavanja vojnih listova i o ulozi štampe, te pozivaju na suradnju. Svaki borac je doživio nešto, bio svjedokom nekog događaja ili nešto zna iz književnosti, politike, nauke i tehnike. To svoje znanje treba da napiše na pristupačan način kako bi ostalim borcima bilo razumljivo.

Opisivanjem različitih događaja i pisanjem članaka oštario se um boraca i stvarala navika za pisanje članaka. U vojnim i ostalim slavonskim novinama za vrijeme NOB nisu izlazili samo članci, nego i pjesme, šale i karikature. O svim problemima trebalo je pisati kratko, već zbog pomanjkanja papira. Mnogi slavonski partizani su se učili pisati i u svojim džepnim novinama dobivali uputstva za pisanje.¹⁶ Posebno se tražilo i zahtijevalo da stari borci prednjače u pisanju članaka o tome kako se razvijala i živjela naša vojska i o naporima koji su bili uloženi za njeno uzdizanje kao i za podizanje pozadinskih ustanova npr. bolnica, kupališta, radionica i sl. Trebali su pojedini prvoborci da opisuju svoj život prije stupanja u NOB, da pišu o zločinima okupator i domaćih izdajnika, o iskustvu u radu itd.

Čuvanju štampanog materijala poklanjala se posebna pažnja. Tako je uoči Dvogodišnjice ustanka u Slavoniji 1943. godine izašlo jedno uputstvo o čuvanju i sakupljanju štampe i dokumenata revolucije u Slavoniji u kome se kaže: »... da čuvamo za istoriju i buduća pokoljenja, istorijske dokumente o organizaciji i vođenju Narodnog ustanka u Slavoniji, obraćamo se na Vas da nam za proslavu Dvogodišnjice Narodnog ustanka u Slavoniji pošaljete svoje opise, svoje članke i svoja zapažanja kao i svoje utiske iz prvih dana borbi slavonskih partizana. Ujedno se upozoravaju borci ukoliko raspolažu s lecima, koje su izdale partijske organizacije i forumi s cirkularnim pismima i uputama prvog vojnog rukovodstva u Slavoniji, izvještajima o pojedinim akcijama, o hapšenjima i progonima s podacima, da ih dostave drugu Josipu Caziju, članu Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju. . . Sve će ovo biti odštampano u pojedinim novinama ili časopisu »Kulturni Prilozi«.¹⁷

»Džepne novine i drugi štampani materijali izrađivani su »tehnika« vojnih jedinica. Koliki se značaj pridavao »tehnika« u oživljavaju kulturno-prosvjetne djelatnosti ilustrira nam članak izašao u novinama VI korpusa, »Bilten natjecanja«, br. 6 od 25. XI 1944., str. 2. »Nižući mnoga slavna imena moramo pomisliti na one male bezimene borce bez puške i bombe, borce koji pridonose svoj obol u narodnoj borbi crnim štampanim slovima, olovkom ili crtaćim nožićem. Kada u maglovitoj noći, dok hladna jesenja kiša rominja po zamagljenim prozorima, ugledate treperavo svjetlo petrolejske lampe, stanite i zapitajte po okolici nije li to možda »tehnika« bilo koje divizije. Svi će vam odgovoriti da jeste. . . Niču plodovi njihovih ruku: Novine, plakati i leci, slike naših narodnih velikana, jednom rječju sve ono što treba raditi kad nema toliko velikih štamparija da podmire sve ratne potrebe«. Ili napr. »Brodaska Brigada« iznosi kako je njihova brigada osnovala svoju »tehniku«, te poziva borce da za listove brigade što više i sadržajnije pišu o životu i radu u brigadi. Mogli bi se navesti i drugi listovi pojedinih jedinica iz kojih se vidi pridavanje izuzetne važnosti »tehnika« i štampi uopće.

Pored vojnih tehnika postojala je i centralna štamparija OK KPH za Slavoniju kojom je rukovodio Agitprop OK KPH. Ona je u početku svog djelovanja imala karakter »tehnike« čiji se rad odvijao ciklostilom, a bila je stacionirana u jarku Zvečevo — Vučjak. Jula 1943. god. na Papuk su doneseni prvi regali slova iz Virja. No kako nije bilo odgovarajućih strojeva, to su se slova slagala u obične forme na kojima su se otiskivali prvi leci, plakati i brošure. Oktobra 1943. godine na Papuk je donesen prvi tigl, nekoliko regala slova i ostalog štamparskog materijala. U novembru 1943. godine dolaze iz Koprivnice novi štamparski strojevi i kvalificirana radna snaga. Ova ekipa je na Ravnoj Gori počela raditi na mjestu stare štamparije. Štamparija je izdavala: »Glas Slavonije«, »Vijesti«, te preštampavala »Naprijed«, »Vijesnik«, »Srpsku Riječ«, »Slobodni Dom«, »Ženu u borbi«, »Pionir«, razne letke, plakate i brošure. Prema nepotpunim podacima u ovoj štampariji do oslobođenja odštampano je oko 7,000.000 različitih primjeraka.¹⁸

Ove podatke o štampariji OK KPH za Slavoniju navodimo zbog toga, što su listovi i izdanja ove štamparije imali veliku ulogu u kulturno-prosvjetnom radu vojnih jedinica. Sva ova izdanja pored izdanja vojnih »tehnika« bila su raspačavana među borce i na sastancima razrađivana. Navest ćemo samo neke naslove brošura, priručnika i džepnih novina, koji su sačuvani i pohranjeni u Muzeju Slavonije u Osijeku (vidi slike od 1--10):

a) BROŠURE:

1. AGITACIJA I PROPAGANDA. — Uputstvo za rad na agitaciji i propagandi. 8, 32 str.
2. IZ SLAVONSKE ŽETVE 1944. — Partizanske pjesme J. Cazijsa. Izdao: Oblasni NOO za Slavoniju. 8', 7 str.
3. 17 NJEMAČKIH GENERALA DOKAZUJU NEMINOVNOST NJEMAČKOG PORAZA. Izdanje »Vijesti«. 8', 11 str.
4. HISTORICKE USNESENI DRUHÉHO ZASEDANI AVNOJ-e A ČESKO-SLOVENSKĀ MENŠINA V JUGOSLAVII. — Historijski značaj

- II zasjedanja AVNOJ na češkom jeziku. Izdao: Prop-odjel Oblasnog NOO-a za Slavoniju. 8°, 12 str.
5. ZA ŠTO BRŽI ZAVRŠETAK RATA. — Sadržaj brošure se odnosi na napore antihitlerovske koalicije i doprinos naše borbe za okončanje rata. Izdao: Agitprop Oblasnog komiteta za Slavoniju. 8°, 8 str.
 6. ORGANIZACIONO PITANJE KPJ U NARODNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI. — Članak je napisao Aleksandar Ranković, broširan je i raspačavan u Slavoniji, a sadržaj se odnosi na 1943. god. 8°, 14 str.
 7. IZ NARODNOG VOJNIKA. — Članci iz »Narodnog Vojnika«, lista Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Izdano u decembru 1944. god. u izdanju štamparije »Novog Ratnika« lista VI korpusa NOVJ. 8°, 51 str.
 8. DIE BESCHLÜSSE DER II TAGUNG DES AVNOJ UND DIE DEUTSCHE MINDERHEIT IN KROATIEN. — Brošura na njemačkom jeziku iz 1943. god. Izdao: Prop-odjel Oblasnog NOO za Slavoniju. 8°, 12 str.
 9. VOJNI SLOM JUGOSLAVIJE. — Umnožio Agitprop Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju iz »Vojno-političkog pregleda« br. 7—8/42. 8°, 16 str.
 10. NARODNOOSLOBODILAČKA VOJSKA I PARTIZANSKI ODREDI. Izdao: Agitprop Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju vjerovatno iz 1943. god. 8°, 25 str.
 11. EKONOMSKI RAZVITAK DRUŠTVA (I. Segal). — Izdao: Prop-odjel Oblasnog NOO-a za Slavoniju. 8°, 24 str.
 12. TRI RAZDOBLJA KRIZE KAPITALIZMA. — Izdala: »tehnika« OK KPH Nova Gradiška, vjerovatno iz 1943. god. 8°, 9 str.
 13. PJESME NAŠE BORBE. — Vjerovatno ju je izdala jedna od »tehnika« u Slavoniji 1943. god. 8°, 38 str.
 14. ZADACI I CILJEVI NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE. — Vjerovatno ju je izdala neka od »tehnika« u Slavoniji 1943. god. 8°, 11 str.
 15. O PITANJU ŠTO ĆE BITI SUTRA. — Brošura sadrži tri članka iz lista »Naprijed«, a štampana je vjerovatno u 1943. god. Izdanje: Agitprop Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju. 8°, 8 str.
 16. UOČI 25-GODIŠNJICE KOMSOMOLA. — Izdanje iz 1943. god., u nakladi »Mladog Borca« lista USAOH-a za Slavoniju. 8°, 48 str.
 17. PRED II KONGRES OMLADINE (A. RANKOVIĆ). — Iz 1943. god. a izdala jedna od »tehnika« u Slavoniji. 8°, 10 str.
 18. FAŠIZAM I RADNIČKA KLASA. — Referat G. Dimitrova na VII kongresu Kominterne 1935. god. Izašlo u izdanju Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju. 8°, 25 str.
 19. KRIMSKA KONFERENCIJA. — Brošura je iz 1945. god., a sadrži Deklaraciju Krimске konferencije. Izdanje Oblasnog odbora JNOF-e za Slavoniju. 8°, 7 str.
 20. KOMUNISTIČKA PARTIJA I KO SU SAVEZNICI OKUPATORA (J. B. Tito). — Iz 1943. god., izdala »tehnika« Agitpropa OK KPH. 8°, 10 str.
 21. ČLANCI IZ »PROLETERA« BROJ 16. — Iz 1944. god., izdao Agitprop Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju. 8°, 32. str.

22. CK KPH OKRUŽNICA BROJ 3. — Vjerovatno štampano u 1943. god. Izdanje nepoznate »tehnike«. 8°, 17. str.

b) PRIRUČNICI:

1. NARODNA POZORNICA (Igrokazi i pjesme za kazališne družine NOF), svezak I. — Izdanje: Prop-odjel Oblasnog komiteta NOO-a za Slavoniju. 8°, od 9—44 str., osam stranica manjka.
2. OPIS I TAKTIČKA UPOTREBA TEŠKOG I PJEŠADIJSKOG NAORUŽANJA I BORNIH KOLA. — Izdanje Štaba VI korpusa NOV i PO Jugoslavije. 8°, 85 str.
3. PRIRUČNIK ZA KOMANDIRE ČETA VODNIKE I DESETARE. — Izdanje VI korpusa NOV i POJ. 8°, 27 str.
4. UREDBA O VOJNIM SUDOVIMA. — Prepis Uredbe iz Vrhovnog štaba čiju tačnost je ovjerio načelnik Štaba VI korpusa pukovnik Milan Stanivuković. Izdanje jedne od »tehnika« Slavonije. 8°, 24 str.
5. UPUTSTVA O POSTUPKU SUDOVA N.O.O.-a (ZAVNOH). — Ovu Uredbu iz kraja 1943. god. umnožila je »tehnika« Oblasnog NOO-a za Slavoniju. 8°, 20 str.
6. PRIRUČNIK ZA RAD SEOSKIH ZDRAVSTVENIH SEKCIJA. — Izdanje zdravstvenog odjela Oblasnog NOO-a za Slavoniju. 8°, 36 str.
7. SKOJ I USAOH. — Izdanje Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju. 8°, 32 str.
8. SVIM PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA I PARTIJCIMA SLAVONIJE. — Iz 1943. god. Umnožila i izradila Tehnika Agitpropa OK KPH Bjelovar. 8°, 16 str.
9. LENJIN O IMPERIJALIZMU. — 8°, 4 str.
10. HISTORIJA SVESAVEZNE KOMUNISTIČKE PARTIJE BOLJŠEVIKA, glava III. — Umnožio Agitprop Okružnog komiteta KPH Osijek.
11. KOMUNISTIČKA PARTIJA. — 8°, od 1—54 str. dalje manjka.

c) ČASOPISI:

1. KULTURNI PRILOZI. — 1943. god., br. 3. 8°, 28 str.

d) DŽEPNE NOVINE I VOJNI LISTOVI:

1. DŽEPNE NOVINE KROJAČKE RADIONICE SLAG. III EKONOMSKOG SEKTORA, br. 3 iz 1944. god. 8°, 10 str.
2. DŽEPNE NOVINE RADNE GRUPE PAUČJE, br. 9 iz 1944. 8° 10 str.
3. DŽEPNE NOVINE II EKONOMSKOG SEKTORA, br. 11 iz 1944. god. 8°, 10 str.
4. CRVENA ZVIJEZDA, br. 6 iz 1944. god. Džepne novine VPB VI/3a. 8°, 9 str.
5. SLAVONSKI RANJENIK. — List sanitetskog odsjeka VI korpusa, br. 1—2. 8°, 40 str.
6. BRIGADIR. — List XII udarne brigade, br. 13. 8°, 49 str.
7. 17 UDARNA BRIGADA. — List 17 udarne brigade, br. 13 od 12. II 1944. god. 8°, 48 str.
8. CRVENA ZVIJEZDA. — List XVI brigade NOVH, br. 4 u izdanju Agitpropa XVI brigade. 8°, 40 str.

9. DVANAESTA DIVIZIJA. — List XII divizije, br. 1 od 5. II 1944. Izdao u izdanju Štaba XII divizije. 8°, 41 str.
10. DVADESET PRVA. — List XXI brigade, br. 3. 8°, 40 str.
11. JUBILARNI BROJ »CRVENA ZVIJEZDA«. — List Omladinske brigade »Jože Vlahovića«, br. 8 od 1. I 1944. god. 4°, 37 str.
12. CRVENA ZVIJEZDA. — Džepne novine Kulturno-prosvjetnog odbora Osječke brigade, br. 1. 8°, 17 str.
13. BRIGADIR. — List XVIII brigade, br. 7, 8°, 40 str.
14. BRODSKA BRIGADA. — List Brodske brigade, br. 1, god. I od travnja 1944. Izradila Tehnika Brodske brigade NOV Jugoslavije. 8°, 37 str.

e) BILTENI:

1. VI KORPUS. — Bilten natjecanja VI korpusa NOVJ, br. 12 od 21. XII 1944. god. 4°, 2 str.
2. BILTEN ČLANAKA ZA OPĆE I VOJNO OBRAZOVANJE. — Izdao štab VI korpusa iz 1944. god. 4°, 35 str.

Ovo je samo mali isječak iz štamparske djelatnosti centralne štamparije, brigadnih i divizijskih tehnika i tehnike VI korpusa. Dakako da je štampa na ovaj način mogla da pridonese veliki udio u kulturnom i prosvjetnom uzdizanju svih slavonskih boraca. Sva navedena i druga izdanja kolala su po jedinicama i na sastancima čitana i proučavana, a individualni rad nije izostao. Bio je zadatak svakog borca da prati cjelokupna zbivanja u našoj zemlji i svijetu, kao i da se upozna sa svim tekovinama nauke.

B) RAD S NEPISMENIMA

Rad s nepismenima u slavonskim vojnim jedinicama predstavljao je izuzetno odgovoran zadatak. Trebalo je borcima dati osnove pismenosti da bi se mogli koristiti ostalim oblicima kulturno-prosvjetne djelatnosti. I ne samo to, opismenjeni borci su bili daleko sposobniji za rješavanje svakodnevnih borbenih i političkih zadataka. Zato nije nikakvo čudo da su džepne novine donášale po jedan prilog sa člancima skoro opismenjenih boraca i uputstva za rad s nepismenima. Tako npr. »Glas Slavonije« od 23. XII 1943., na str. 3 u članku »U borbu protiv nepismenosti« kaže da je postotak nepismenih u Slavoniji vrlo velik što možemo zahvaliti nebrizi starih režima za osnovno znanje iz abecede.

Da bi se postigla potpuna vojna pobjeda nad okupatorom trebalo je izbaciti sve natražnjačke misli o nesposobnosti običnog naroda, radnika i seljaka za bilo kakav intelektualni rad, iskorijeniti mišljenje da je žena manje vrijedan član društva itd. To znači drugim riječima da se u toku NOB kod nas u Slavoniji, kao i u drugim krajevima Jugoslavije, trebalo boriti protiv buržoaske ideologije, one koja je kočila razvitak. Da bi se iskorijenila nepismenost kao osnovno društveno zlo, sve antifašističke organizacije (NOO, AFŽ, USOH i dr.) kao i vojne jedinice postavile su sebi zadatak likvidirati nepismenost još u toku zime 1943/44. godine.²⁰

Svi nepismeni borci NOR u Slavoniji morali su slobodno vrijeme raditi u analfabetskim tečajevima. Nije se smio ostaviti ni zaboraviti niti

jedan nepismen čovjek. U svrhu pojačavanja djelatosti u tom pravcu u vojnim jedinicama, po gradovima i selima takmičili su se u borbi protiv nepismenosti. Kad već spominjemo takmičenje, onda moramo konstatirati da je u Slavoniji bio veoma razvijen takmičarski duh, posebno kod vojnih jedinica. Tako se u džepnim novinama XII brigade iz 1943. god.²¹ posvećenim godišnjici prve slavonske brigade, konstatira da je u vremenu od 1. XI do 15. XI 1943., trajalo natjecanje između brigada II korpusa. Pri kraju ovog natjecanja omladina XII Udarne brigade navijestila je udarničko takmičenje Češkoj brigadi i takmičenje unutar brigade između bataljona i četa i na svim sektorima djelatnosti. Na kulturno-prosvjetnom sektoru najavljuje se između ostalog i takmičenje u tome koji će bataljon ili četa naučiti više nepismenih drugova, čitati, pisati itd.

Negdje je početkom 1943. godine izašao u Slavoniji jedan priručnik kao uputstvo za rad partijskim organizacijama pod nazivom »Svim partijskim organizacijama i partijcima Slavonije« u kome se iznose zadaci partijskih organizacija na jačanju organizacionih partijskih redova, antifašističkih organizacija i u kome se govori o radu u vjsci. U njemu se govori i o radu i organizaciji analfabetskih tečajeva na oslobođenom teritoriju. . . »ne smije biti niti jednog nepismenog omladinca ni omladinke na oslobođenom teritoriju, ne smije biti ni jednog omladinca, koji preko tih tečajeva neće steći najosnovnija znanja iz oblasti nauke. Svaki tečaj treba da izabere odbor koji će se brinuti kako o pravilnom i redovnom radu, tako i o materijalnim potrebama za njega.«²²

List XVII Udarne Brigade od 13. X 1943., str. 17 donosi statistički pregled takmičenja ove brigade koje je upriličeno u povodu proslave dvogodišnjice ustanka naroda Slavonije. Takmičenje je vršeno na svim sektorima vojne djelatnosti, pa i na kulturno-prosvjetnom radu, a napose na opismenjavanju boraca. Pojedini borci i rukovodioci isticali su se svojim radom i nastojanjem da u njihovim jedinicama bude što manje nepismenih. Da bi se poticalo na rad i budila želja za znanjem donosile su se u džepnim novinama i izjave pojedinih boraca u kojima izražavaju svoju sreću i zadovoljstvo da su naučili čitati i pisati.²³

Postojala je u Slavoniji težnja da svaki borac NOR postane dostojan građanin nove države koja se stvarala. U sadržinu etike NOB ulazila je i velika potreba za kulturnim i prosvjetnim uzdizanjem. Nije bilo dovoljno biti samo dobar borac na frontu, nego i učiti pisati, te raditi na svim područjima kulturno-prosvjetne djelatnosti. »Nisu oružje samo puške i topovi, avioni i tenkovi. Najjače i najmoćnije oružje je znanje. . . Da imamo to oružje nisu nam potrebne ni tvornice ni sirovine, ni novac da se plaća, već samo dobra volja i trud. . . Samo je prosvijećen narod sposoban urediti svoj život dostojan čovjeku. Nije dovoljno biti hrabar i boriti se protiv vanjskog neprijatelja — treba biti prosvijećen. . . Naši borci s puškom u ruci, braneći svoj ponosni Psunj uče čitati i pisati, jer im je to potrebno u borbi za pobjedu. Svi mi koji smo okupljeni oko Narodno-oslobodilačke borbe moramo isto to učiniti. Znanje nam je dragocjeno oružje, a knjiga najbolji prijatelj. . . Među nama ne smije biti nepismenosti, tog najjačeg pomagača tame i neznanja. Naši analfabetski tečajevi siju smrt nepismenosti i doskora će je svu iskorijeniti.« (»I prosvjetom k slobodi«, članak iz »Riječi Psunja« od 15. VIII 1943., str. 7).

Ovaj isječak iz novina govori o posebnoj pažnji koja se u Slavoniji poklanjala u vojnim jedinicama suzbijanju nepismenosti, tom reliktu prošlosti. U većini vojnih, a i drugih listova antifašističkih organizacija izlazili su članci sličnog sadržaja. Svi nam govore o tome da nepismenima treba pomoći isto tako kao i ranjenim borcima. Nitko nije bio kriv što je nepismen, ali je bila dužnost pomoći svim nepismenim borcima da skinu slijepilo s očiju. Nije se moglo dozvoliti da se kaže da nema vremena za rad s nepismenima. Bio je postulat za sve pismene borce u Slavoniji pomoći nepismenim drugovima da nauče čitati i pisati.

C) KULTURNO-PROSVJETNA PREDAVANJA

U prosvjećivanju boraca zauzimale su značajno mjesto pored štampe i predavanja iz raznih područja znanja, umjetnosti ili politike. Naročito su se cijenili dobri predavači koji su znali na jednostavan i pristupačan način iznijeti i objasniti pitanja iz historije, fizike, kemije, vojne vještine itd. tako da ih razumiju i oni nepismeni i polupismeni borci. Zato su svi izvještaji o takmičenju u Slavoniji za NOB bili ispunjeni podacima o broju održanih predavanja. Tako se u džepnim novinama Osječke brigade iz 1944. god. u vrijeme međubrigadnog takmičenja od 16.—25. XI kaže da su u brigadi pored izdavanja određenog broja džepnih i zidnih novina te održanih mitinga održana i 3 kulturno-prosvjetna predavanja, dok je u ostalim brigadama XII Divizije u istom periodu takmičenja održano još nekoliko predavanja. Nazivi predavanja se ne spominju, ali je očito, kako smo naprijed istakli, da je dobar broj bio iz nauke, odnosno pojedinih naučnih disciplina. Nakon takmičenja u povodu dvogodišnjice ustanka u Slavoniji, koje je trajalo od 20. IX — 5. X 1943. god., spominju se rezultati tog takmičenja u »Mladom Borcu«, br. 7, 1943., str. 12 pod naslovom »XVII Brigada je pobijedila«. U tom članku se govori o međubrigadnom takmičenju, o tome kako ono podiže duh i moral omladine. Kaže se da je u vojsci najviše uspjeha imala omladina XVII Brigade, koja se pored uspjeha na vojnom polju, istakla i na kulturno-prosvjetnom. Ovaj rad je dao vidnih rezultata. U brigadi ima 16 pjevačkih horova, 12 diletantskih grupa i 4 recitaciona zbora, 32 borca su opismenjena, održana su 32 mitinga, 13 priredbi gdje su održana predavanja, skečevi i recitacije. Omladina ove brigade je za ovo zalaganje bila pohvaljena od Oblasnog odbora USAOH-a. O sličnim ili istim akcijama možemo naći podatke i u drugim džepnim novinama ostalih slavonskih brigada. Uopće takmičarski duh je provejavao sve oblike djelatnosti u vojnim jedinicama. Na taj način su vojne jedinice postale škola za sve borce, koji su na ovim priredbama i predavanjima čuli prvi puta o nekim pitanjima iz nauke, politike i vojne vještine. Često puta su se kulturno-prosvjetna predavanja sastojala iz prepričavanja pojedinih napisa koji su izlazili u džepnim novinama. Tako je npr. u listu XII brigade iz 1943. god. na str. 42/3 izašao članak »Borba protiv zaraznih bolesti«. U članku se govori o opasnostima zaraznih bolesti za vojsku, te o sredstvima potrebnim za njihove suzbijanje. Takvih i sličnih članaka iz drugih područja bilo je bezbroj u slavonskoj ratnoj štampi. Oni su služili i kao podloga predavačima koji su se posebno pripremali da te teme na još popularniji način prenesu na borce.

Vojne bolnice također nisu bile izuzete iz kulturno-prosvjetne djelatnosti uopće, pa su se i tamo održavala kulturno-prosvjetna predavanja. O radu na organizaciji kulturno-prosvjetnih predavanja u vojnoj bolnici govori u svojoj izjavi živi učesnik Čedo Kekanović iz Osijeka, koji je kao ranjenik ležao u vojnoj bolnici br. 7 na Psunju: »Bio sam teško ranjen u Pakračkoj akciji u februaru 1943. god., pa sam dopremljen u Psunjske bolnice. Kada sam se u bolnici oporavio i postao pokretan počeo sam da organiziram neke vrsti kulturno-prosvjetni rad. Izdavao sam s jednom grupom pokretnih ranjenika zidne novine, a zatim smo prešli na održavanje političkih i drugih predavanja, kako bi borce upoznali s nekim problemima iz nauke i politike. Predavanja smo održavali na kružocima i čitalačkim grupama. Prvenstveno smo se angažirali da upoznamo borce s našim dostignućima marksističke literature. Tako se sjećam da smo održali predavanja »Komunistička partija«, »Uloga radničke klase u kapitalizmu«, »Ekonomski razvitak društva« od Segala i druga. Sjećam se da smo održali predavanje iz literature. To sam u stvari ja jednom govorio ranjenicima o Zmaju J. Jovanoviću i njegovim pjesmama. U vezi s mojim predavanjem interesantan je i potresan jedan detalj. Naime imali smo ranjenu mladu bolničarku Nadu koja je bila izvanredan drug. Ležala je bolesna u visokoj temperaturi. Ja sam jedno jutro dobio od glavne bolničarke knjigu Z. J. Jovanovića »Đulići i đulići uveoci«, počeo sam čitati knjigu koja je i mene prožela svojom snažnom lirikom. Nada se osjećala nešto bolje, pa je i ona počela da sluša pjesme rekavši: »Eto dok sam učila ove stihove u školi, nisu mi se činili tako divni kao sada... izgleda da nisam bila kadra cijeniti veličinu ljudskog duha i sposobnost da živim u najvećoj ličnoj tragediji«. Kad sam pročitao pjesmu: »Bolna leži a nas vara nada«, naša bolesna bolničarka Nada je plakala. Presto sam tada čitati da je ne bih zamorio, ali ona me je zamolila da nastavim čitanje. Međutim svi su ranjenici naslutili mogućnost Nadine tragedije, pa je utisak i raspoloženje bilo teško, sumorno i nevjerovatno mučno. Nada je sutradan tražila da joj pročitam neke pjesme iz ove knjige, a onda je živjela nekoliko dana u agoniji i umrla.«²⁴ Ovaj isječak iz kulturno-prosvjetnog rada u partizanskim bolnicama Slavonije očito govori o snazi kulturno-prosvjetne djelatnosti i u teškim životnim prilikama u NOB.

D) DILETANTSKE SEKCIJE

U vojnim jedinicama Slavonije postojale su diletantske sekcije, koje su stvarale posebnu atmosferu, ne samo u jedinicama, nego i u svim selima i mjestima kojima su prolazile. Diletanti su bili veoma popularni među borcima posebno, jer su oni svojom glumom unosili među njih neku sigurnost i raspoloženje, osvježavali ih za naredne zadatke. Gluma je inače zanimala partizane, jer se glumom mogu predočiti razni događaji na pristupačan način što se ne može ni pismom ni govorom. Gledanjem kazališnih komada ljudski osjećaji se profinjaju, čovjek se saživi s glavnim licem u komadu, osuđuje ga ako je loših moralnih osobina, a strepimo za njegovu sudbinu, ako je pozitivan. Gluma je u NOB imala tu važnost što su često igrokazi prikazivali protunarodni rad domaćih izdajnika ili herojstva boraca NOR. Nastojalo se da pojedini borci koji

su djelovali u diletantskim sekcijama pišu skečeve kako bi se obogatilo repertoar. Međutim za izvođenje pojedinih skečeva trebalo je mnogo snalažljivosti i umješnosti. »Glumci nisu morali nositi i prenositi garderobu u svom vječnom seljakanju, jer je nisu ni sakupljali. Bili su veoma snalažljivi i domišljati. Ako im je nešto trebalo jednostavno su to posuđivali od prisutnih gledalaca. Kad su prikazivali četnika, bilo je dosta šubara na glavama promatrača ili su pak uzimali civilni kaput, šešir, štap i drugo. Sve su to radili na veselje i dokočice publike i vlasnika posuđenog predmeta. I premda su takve predstave bile oskudne, mogle su se smatrati kao potpune, a tako su i prihvaćene od glumaca i publike.«²⁵

Igrokazi koje su izvodile diletantske sekcije bili su veoma kratki, ali prožeti idejnošću i etikom NOB. Navest ćemo samo neke, koji su s uspjehom izvođeni u svim slavonskim vojnim jedinicama: »Cestar Mujo«, »Svi u partizane«, »Matija Gubec«, »Tko je sretan u Nezavisnoj«, »Nove žene« i drugi. Kao i ostali oblici kulturno-prosvjetnog rada tako su i priredbe diletantskih grupa ulazile u elemente takmičenja. Pojedine grupe nastojale su dati što više uspjelih priredaba za borce i za stanovništvo na oslobođenoj ili privremeno oslobođenoj teritoriji.

E) RECITACIJE, HOROVI I USMENE NOVINE

Recitacije su izvođene kao solo i horske. Nastojalo se da recitator jasno izgovara riječi te da tekst zna napamet, jer je tada bio daleko veći efekat kod boraca. Veoma je loše djelovalo ako recitator nije bio siguran u tekst. On se nije smio zbuniti, pa je zbog toga morao dugo učiti i uvježbavati. Borci, a i narod više su voljeli horske, nego solo recitacije, ali je izvođenje horskih recitacija iziskivalo daleko više truda i veće sposobnosti. Ako su članovi koji izvođe horske recitacije bili obučeni recimo u narodne nošnje, a tekst je bio praćen glazbom, onda je efekat bio veći. Navest ćemo nekoliko pjesama koje su se izvodile kao solo recitacije i neke horske recitacije: »Bjegstvo« J. Cazija, »Umro je borac« A. Turčinovića, »Ciklame« A. Turčinovića, »Kineski zid« (horska recitacija), »Narodu« A. Turčinovića, »Znate li što je bio naš narod« (horska recitacija) A. Radića, »Tito, Tito« Z. Goluba i druge.

Horskim pjesmama, a u vezi s tim i horovima pridavana je velika važnost. Pjesma je morala razonoditi borce, s njom su ulazili u borbu i bili na odmoru. Zato se u jednom uputstvu vojnim jedinicama XVII Udarne brigade kaže, da treba obnavljati pjevačke horove i neprekidno vježbati da pjevački hor može u svako doba nastupati. Ne smije se dozvoliti da pjevački horovi oslabe.

Usmene novine bile su također jedan od oblika kulturno-prosvjetnog rada koji se razvijao u uslovima narodnooslobodilačkog rata. Usmene novine bile su u stvari male priredbe, na kojima se redovito održalo kraće predavanje o političkoj situaciji ili o nekom značajnom historijskom događaju, po koja recitacija ili skeč. Nakon završenog programa vođena je diskusija u vezi s iznesenim materijalom, a također i o samom sastavu programa. Težište usmenih novina bilo je uvijek na političkim informacijama.

Pisanje parola išlo je uz ostale djelatnosti na kulturno-prosvjetnom polju. Pomoću njih objavljeni su vojni i politički uspjesi NOB u Slavoniji i u našoj zemlji uopće, te populariziran NOR.

F) DOPISNIČKA SLUŽBA

Dopisnička služba u slavonskim vojnim jedinicama, kao i inače u NOB, organizirana je da bi se rad na izdavanju novina odvijao što bolje, da bi se naši ljudi što brže upoznali sa situacijom kod nas, a i u svijetu. Svaki bataljon je imao ratnog dopisnika, čija je dužnost bila da odmah nakon završene akcije i borbe pošalje iscrpni izvještaj ratnom dopisniku brigade. Ratni dopisnik je morao pisati i o životu brigade i boraca uopće i o svemu što je u vezi s NOP. Dopisnički posao je bio veoma važan i cijenjen, a i odgovoran, jer je riječ ratnog dopisnika napisana za list brigade ili divizije ili objavljena preko radija. Dopisnici novinari bili su duboko vezani s krajem u kome je boravila njihova jedinica. Oni su birali onaj materijal koji je bio potreban ratnoj štampi i koji je u isto vrijeme budio interes kod boraca i naroda. Morali su biti dobro obavješteni o svim zbivanjima u svijetu i kod nas, kao i o događajima kraja u kome djeluju. Zalazili su svuda i bili prisutni svim važnijim događajima. Zbog skupljanja podataka i materijala za izvještaje dopisnik se čvrsto povezao pored organa svoje jedinice i organa narodne vlasti, NOO, s organizacijom JNOF, s organizacijom žena i omladine i s najširim narodnim masama. Uvijek je trebalo pronaći pravi izvor, svaku novost je trebalo provjeriti. »Preporučljivo je da se informacija provjeri kod više izvora, kad postoji ma i najmanja sumnja o njenoj istinitosti. Informacija se mora odabrati po unaprijed smišljenom planu o tome šta sve treba uzeti i zapisati.«²⁶

U vojnim listovima slavonskih jedinica nalaze se vijesti o borbi i akcijama, o junačkim podvizima boraca, o životu u jedinicama, o kulturno-prosvjetnim prilikama, o radu vojno-pozadinskih ustanova, o radionicama i drugim ustanovama, nalaze se vijesti iz naših krajeva i organizacija, vijesti iz privredne djelatnosti i drugo.

Da bismo ilustrirali ulogu štampe u kulturno-prosvjetnoj djelatnosti prilažemo ovom prilogu skroman izbor članaka iz ratne štampe Slavonije.

17 Udarne Brigada, broj 2 (14) ožujak 1944., str. 21—24

Sve je snažnije bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata

Svi poštteni Srbi i Hrvati, ne obazirući se ni nakakove klevete i prijetnje, uzeli su oružje u ruke i pošli zajednički u borbu za oslobođenje od fašizma, svog najvećeg neprijatelja. Osim okupatora našim narodima su se suprotstavili svi domaći izrodi i izmećari. U toj teškoj borbi Srbi i Hrvati su ostvarili ono, što se nikad do sada nije ostvarilo u punoj mjeri, a to je — bratstvo i jedinstvo.

Razmirica između Srba i Hrvata uvijek je bilo. — A zašto?

Osvrnemo li se na historiju, naći ćemo uzroke nesloge u politici porobljivača — Austrijanaca i Mađara, koji su povlastili u Hrvatskoj sad Hrvate, sad Srbe i huškali jedne na druge samo da se oni ne bi ujedinili.

Za vrijeme predratne Jugoslavije, velikosrpska klika je ugnjetavala hrvatski narod, a za vrijeme banovine Hrvatske ugnjetavani su i Srbi u Hrvatskoj.

Dolaskom fašističkih okupatora Srbi su bili izloženi masovnom klanju i ubijanju, a kasnije su okupatori dali četnicima nož u ruke da ubijaju nevine Muslimane i Hrvate.

Izdajničkoj kliku oko kralja i Mačeka nije dosta toga međusobnog klanja i ubijanja, pa već sada opet kuju planove i sklapaju sporazume, kako će na osnovu trvenja i ugnjetavanja naroda Jugoslavije zasnovati ponovo svoje reakcionarne režime.

Neprijatelji srpskog i hrvatskog naroda slizali su se i sklapaju međusobne ugovore zato, jer vide da je bratstvo naroda Jugoslavije snažno i da se samostalno ne bi održali. Svojim sporazumom pokazuju da se nikako ne obaziru na Makedonce i Crnogorce.

To je zato jer su sporazum sklopili klikaši iz grupe Mačeka i Draže Mihajlovića, tj., hrvatski i velikosrpski izdajničko-pljačkaški elementi, kojima je svrha međusobno podijeliti zone pljačkanja. Tako velikosrbi za sebe odrediše Makedoniju i Crnu Goru, a klika oko Mačeka Bosnu i Hercegovinu za sebe.

Narodi Jugoslavije odgovaraju ovim izdajnicima sve jačim zbijanjem oko AVNOJ-a i Vrhovnog Štaba i formiranjem novih jedinica za borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika, te se na taj način još više produbljuje u borbi iskovano bratstvo naših naroda.

To čine zato jer znaju da su te izdajice izdali njihove interese. Srpski narod, pa i čitav svijet zna, da je Draža njegov neprijatelj. Pošteni Srbi znaju da stvaranje takove Jugoslavije, kakvu su oni zamislili, znači podvrgnuti se opet najtežem režimu. Srbi u Hrvatskoj i Bosni znaju da izručivanje Hrvatske i Bosne Mačeku i njegovoj tzv., zaštiti koju on već sada pokušava formirati pod imenom »Bijele Gardes«, znači izručivanje Srba u Bosni i Hrvatskoj na milost i nemilost neprijateljima Srba. Hrvatski narod zna da pod Mačekom upravom nikada do sada nije ostvario svoje težnje, a neće nikada dopustiti da mu vrhovnim gospodarem bude Draža i kralj Petar II.

Srbi u Hrvatskoj odgovaraju izdajniku Draži i dvorskoj kliku osnivanjem Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a.

Taj klub ima zadatak da do kraja raskrinka protusrpsku politiku velikosrpske klike oko Draže i kralja Petra II, da okupi u jedinstvenu Narodno-oslobodilačku Frotu sve Srbe u Hrvatskoj i da produbi bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata.

Time su bačene u prah sve laži o tobožnjem ugnjetavanju Srba u Hrvatskoj »sa strane Hrvata — partizana«. Srbi u Hrvatskoj smjelo se bore ne obazirući se na te klevete pod parolom: »Za slobodnu Hrvatsku u federativnoj Jugoslaviji!«. Kako ne može biti slobodne federativne Jugoslavije bez slobodne republike Hrvatske, tako ne može biti ni slobodne republike Hrvatske bez slobode i ravnopravnosti Srba u njoj. (Naprijed br. 40).

Srpski klub vijećnika ZAVNOH-a je nova garancija da će Srbi u Hrvatskoj jedino pod rukovodstvom ZAVNOH-a zaista steći slobodu i ravnopravnost, i da više neće biti međusobnog trvenja između Srba i Hrvata.

Vukadin

17 Udarna Brigada, broj 2 (14) ožujak 1944. str. 12—16

Narod u borbi:

Pomognimo NOO-ima

Uspješan razvoj Narodno-oslobodilačke Borbe i veliki vojni uspjesi naše Narodno-oslobodilačke Vojske, naročito u posljednje vrijeme, doprinijeli su da su postignuti veliki politički uspjesi, koji su imali vidnog odjeka kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu.

Odluke II zasjedanja Avnoj-a donešene 29. i 30. XI 1943. godine u Jajcu stavile su pred Narodno-oslobodilačke Odbore nove zadatke. U svom referatu održanom na tom zasjedanju drug Tito među ostalim kaže, da se pred Narodne-oslobodilačke Odbore osim pomaganja partizanskim jedinicama i Narodno-oslobodilačkoj vojsci stavljaju i mnogi drugi zadaci.

U teškoj borbi zbacili smo reakcionarnu korupcionašku i protunarodnu upravu. Rješili smo se ološa, pandura i žandara, sada je naša dužnost da preko Narodno-oslobodilačkih odbora popravimo stanje u zemlji na gospodarskom, socijalnom, zdravstvenom, prosvjetnom i drugim poljima. Svakako da to nije lako, ali je moguće!

Danas kada stvaramo svoju novu državu — demokratsku i federativnu republiku Jugoslaviju — ne treba da govorimo od kolike je važnosti ispravan rad Narodno-oslobodilačkih odbora, te osnove na kojoj leži novi sretniji život naših naroda. Budu li Narodno-oslobodilački Odbori tako radili da imamo u njih povjerenja biti će nam i nova država takova da ćemo se zaista u njoj osjećati sretni, a to stoji samo do nas samih.

Narodno-oslobodilački odbori nikli su u borbi i iz borbe. Sve što je narodnom krvlju stečeno mora da bude jako.

Nalazimo se pred novim izborima za Narodno-oslobodilačke Odbore. Što nam je dužnost? I mi, iako smo vojnici, sudjelovat ćemo u tim izborima — moramo paziti kome ćemo dati svoj glas. Baš sada kada je reakcija oko Mačeka razapela mreže i pojačala svoju izdajničku djelatnost moramo budnim okom paziti da se u Narodno-oslobodilačke Odbore ne uvuku petokolonaši, izdajnici i špekulanti. Mi smo vojnički veoma jaki i neprijatelj nas ne može pobijediti, zato on to nastoji na političkom polju. Moramo mu se i tu oduprijeti a to ćemo učiniti najbolje ako budemo radili na tome da budemo zdravi iz unutra jer ćemo se tako moći obraniti opasnosti iz vana. Dakle dužnost nam je izabrati u Narodno-oslobodilačke Odbore samo one koji to zaista zaslužuju i za koje smo sigurni da će zbilja raditi sa puno volje i energije na narodnom oslobođenju i izgradnji države.

A čime ćemo mi vojska, doprinijeti svoj udio u izgradnji i podizanju naše države? Doprinijet ćemo pojačanom borbom i većim uništavanjem neprijatelja. Ako budemo još snažniji vojnički, ako što prije oslobodimo čitavu domovinu imaćemo i političkih i socijalnih uspjeha više.

Nije lako uzeti u ruke obnovu i podizanje zemlje u jeku ratnih strahota i poslije niza godina izrabljivanja širokih narodnih slojeva. Da bi Narodno-oslobodilački Odbori razvili što veću djelatnost po svim pitanjima njihovog rada treba im pomoći. A kako? U prvom redu savjetom. Često, puta imamo priliku da se susrećemo sa slučajevima gdje neki Narodno-oslobodilački odbori, pojedini predsjednici ili odbornici muku muče da riješe neko pitanje, koje je inače lako rješivo. Pa zar da budemo toliko lijeni da tome ne kažemo: »Druže da sam ja na tvom mjestu ja bih to tako i tako uredio.« Narod voli svoju vojsku, moglo bi se reći da neizmerno voli njene rukovodioce i za njega je sveto, ako se može tako reći, što mu kaže neki vojni ili politički rukovodilac. Zato svaki dobronamjerni i ispravn savjet i te kako će dobro doći Narodno-oslobodilačkim odborima ako im podignemo autoritet — ugled u narodu. Podignut ćemo im ugled tako ako pomognemo pri uklanjanju nedostataka naših Narodno-oslobodilačkih Odbora i uputimo ih na koristan i ispravan rad. U prvom je redu potrebno izbaciti špekulante iz NOO-a, u koliko ih ima. Dužnost nam je svaki, ma i najmanji nedostatak obavijestiti nadležne. Ne smiju se dopustiti gloženja ili familijarnosti u Narodno-oslobodilačkim Odborima. Svaku birokraciju u radu, špekulaciju radi lične koristi a na štetu drugih i učmalost u radu moramo otkloniti. Više brzine, svježine i samoprijedora treba unijeti u Narodno-oslobodilačke Odbore i na to im ukazivati. Istina je da borba već dugo traje i da narod mnogo trpi, ali opće narodni interesi iziskuju to, osobito sada kada su ratne strahote pred njegovim završetkom najveće. Kada je u pitanju sloboda i spasenje naroda ne smije se govoriti o narodnoj premorenosti. Naprotiv pojačanim radom, borbom i novim žrtvama materijalnim i ljudskim u koliko su nužne doći ćemo do slobode. Samim tim ako poboljšamo rad u Narodno-oslobodilačkim odborima radićemo na što bržem oslobođenju.

Kakav mora biti naš odnos prema Narodno-oslobodilačkim odborima?

Narodno-oslobodilački odbori su narodna vlast, nova demokratska vlast i kao takove moramo ih poštovati. Ono što smo teškom borbom postigli, ono zašto smo najbolje drugove dali moramo i održati. Ne samo da moramo održati nego moramo i podići, obnoviti i usavršiti tako da imamo svi od toga koristi. Nažalost mnogi naši drugovi iz vojske ne odnose se tako prema Narodno-oslobodilačkim odborima, omalovažavaju ih, to nam samo šteti, koči borbu, time krnjimo ugled Narodno-oslobodilačkim odborima pred narodom. Kakvo povjerenje naroda će uživati odbor na kojega se galami, koga se omalovažava i ne poštuje. Zar da ne držimo ništa do onoga zašto smo se blizu tri godine borili — do prava narodne vlasti koja je izražena upravo u Narodno-oslobodilačkim Odborima? Jasno je opet da se mora svaki nedostatak Narodno-oslobodilačkih Odbora osuditi i loše stanje nastojati popraviti. Bićemo ne-

milosrdni prema onima koji griješe, ali moramo znati da tamo gdje se radi tamo se i griješi, a najviše se griješi tamo gdje se ne radi ništa.

Dosta se radi i mnogo se govori, ali bolje je da se više radi nego govori. Ako budemo prionuli poslu kako treba smanjit ćemo nadčovječanske napore koje naš narod već tri godine dana podnosi. Do nas samih mnogo stoji da narodu smanjimo njegove terete i muke da vidimo svoj narod konačno sretan i slobodan. Ako budemo imali osjećaja i odgovornosti te dobre volje za rad, imaćemo prije svoju sretnu, novu federativnu i demokratsku narodnu državu.

Berislav Katunar

Slavonski ranjenik, broj 1—2, januar—februar str. 2

Stvoren je narodni parlament Jugoslavije

Drugo zasjedanje Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije, održano je novembra 1943. god. u Jajcu. Ono je od dalekosežnog i velikog značaja za sadašnjost i budućnost naših naroda.

Može se reći da je najvažnija i osnovna osobina drugog zasjedanja AVNOJ-a bila u tome, što je na tome zasjedanju AVNOJ pretvoren u prvi pravi narodni parlament naroda Jugoslavije.

Na kakav način je AVNOJ postao narodnim parlamentom? On je to postao odlukom Vijeća da se iz opće partijskog i političkog narodnog predstavništva pretvori u zakonodavno i izvršno tijelo naroda Jugoslavije.

AVNOJ je ranije bio partijsko i političko narodno predstavništvo. To znači da se on na narod ranije obraćao putem proglašenja, poziva i sličnih metoda, a naši su se narodi dobrovoljno prihvatili njegovih poziva i odluka. Međutim nakon uspješnih borbi naše vojske, i nakon toga što se plamen Narodno-oslobodilačke Borbe proširio na sve krajeve i među sve narode Jugoslavije AVNOJ je priznat od svih naroda kao predstavništvo naših naroda. Time je došao moment i stvoreni su uslovi da se AVNOJ-u prizna, te zakonski osigura onaj položaj i prava, koja su mu dali naši narodi.

Radi toga AVNOJ je proglašen za zakonodavno i izvršno tijelo naroda Jugoslavije. To znači da u buduću AVNOJ, odnosno njegovo predsjedništvo ili Nacionalni komitet koji vodi sve poslove u ime predsjedništva ima pravo da donosi zakone i odluke sa zakonskom snagom, obavezne za sve stanovnike Jugoslavije, bez obzira da li oni žive na oslobođenoj ili neoslobođenoj teritoriji Jugoslavije. Odluke našeg AVNOJ-a tj. narodnog parlamenta dužan je svatko da provodi u život, ako ne želi da se proglasi izdajnikom i da navuče na sebe mržnju i osvetu naših naroda.

Ova odluka pojačat će plamen Narodno-oslobodilačke Borbe. Ona je u prvom redu priznanje borcima, rodoljubima i svemu narodu koji učestvuje u NOB i često puta duže od dvije godine nosi na svojim leđima terete borbe. Odluke AVNOJ-a o pretvaranju u narodni parlament onemogućit će pojedinim nesvjesnim elementima da se izvlače od bore i teret borbe prebacuju na leđa jednog dijela naroda.

Još veći značaj pretvaranja AVNOJ-a u narodni parlament sa pravom izdavanja zakona je u tome, što je time oduzeta svaka mogućnost izdajničkoj emigrantskoj vladi i svima u inostranstvu stvorenim »jugoslavenskim vladama« da špekuliraju u ime naroda Jugoslavije trguju sa prolitom krvlju i strahovitim mukama i naporima naših naroda. AVNOJ i naš Nacionalni Komitet kao privremena vlada (do uspješnog okončanja rata za oslobođenje naše domovine) jedini mogu govoriti u ime naših naroda i jedino su oni predstavnici naših naroda. Jednako je tako značajno i stvaranje Nacionalnog Komiteta, naše privremene vlade na čelu koje su vijećnici AVNOJ-a postavili druga Tita tako da je drug Tito sada istovremeno predsjednik Privremene Vlade i povjerenik za Narodnu obranu (kao vrhovni komandant).

Prvi put u povijesti naših naroda dobili smo pravo narodno predstavništvo izniklo u najsirovijoj borbi i najtežim danima od kada postoje naši narodi. AVNOJ, naš narodni parlament dokazao je da umije i znade rukovoditi Narodno-oslobodilačkom Borbom, vodi nas iz pobjede u pobjedu, teškim ali ravnim putem koji će sigurno dovesti i do oslobođenja naših naroda ispod okupacije, koji će osigurati slobodnu i sretnu budućnost našim narodima. Činjenica da je najzaslužniji sin naroda Jugoslavije drug Josip Broz Tito izabran za predsjednika AVNOJ-a. Ovo priznanje je garancija da se vojno i političko rukovodstvo naše NOB nalazi u sigurnim rukama.

17 Udarna Brigada, broj 8—9 str. 36—39

Poziv na udarničko natjecanje

Postankom naše Brigade Udarnom odlučili su se naši omladinci na jedan pravi udarnički rad. U želji da zaista postanu pravi majstori svoga oružja i da opravdaju dobar glas koji uživa naša Brigada dali su se na posao.

Omladinci našeg II. Bataljona smatrajući se najboljim izazvali su omladinu ostalih bataljona na jedno pravo udarničko takmičenje po svim sektorima rada. Jasno je da je to takmičenje sa oduševljenjem prihvatila omladina cijele naše Brigade. Razvila se prava »ogorčena borba« jer svaki bataljon hoće da nosi naslov najboljeg bataljona XVII Udarne Brigade, a svaka četa hoće da bude najbolja u svome bataljonu.

Donašamo prepis pisma kojeg su uputili omladinci II. Bataljona ostaloj omladini.

Borcima I, III i IV Bataljona!

Dragi drugovi!

Sve veći razvoj NOB iziskuje novi i brži način rada kako bi mogli rješavati sve zadatke koji se postavljaju pred nas u našim jedinicama i pozadini. Naša omladina u našoj pozadini i ostalim brigadama počela je rješavati sve zadatke na udarnički način sa takmičenjem. Ona se takmiči selo sa selom, općina sa općinom, kotar s kotarom, okrug s okrugom, vod s vodom i desetina s desetinom, po svim sektorima i potrebama rada, koji se postavljaju pred našu pozadinu i našu herojsku NOV. Zato mi omladinci II Bataljona pod rukovodstvom našeg rukovodioca Saveza Komunističke Omladine Jugoslavije počinjemo sa prvim takmičenjem među našim četama kojeg očinje od 1. VIII do 1. IX o. g. i zato pozivamo svu ostalu omladinu naše Brigade na udarničko takmičenje po slijedećim sektorima i to:

POLITIČKI SEKTOR:

1. Tko će više održati političkih konferencija, predavanja i proučavanja materijala o izdaji jugoslavenske izdajničke vlade, o ulozi Draže Mihajlovića i njegovih četnika, o izdaji izdajnika iz vodstva HSS-a na čelu sa Mačekom tj. proučiti dobro i upoznati se iz brošure HSS-a kao iz razne svakodnevne štampe tako da bi se tačno znalo koliki je broj omladinaca upoznat sa izdajom četničkih i HSS-ovačkih kao i ustaških bandita.
2. Čija će omladina proučiti svakodnevne vijesti i svu ostalu našu štampu.
3. Tko će više mobilizirati drugova i drugarica u NOV i učvrstiti svoje jedinice i upoznati ih o ciljevima NOB.

VOJNIČKI SEKTOR:

1. Tko će postati bolji majstor svog oružja tj. sa manje municije i sa što manje vlastitih gubitaka uništiti i zarobiti više oružja?
2. Tko će više izvršiti uspješnih juriša, kao i izdržati neprijateljskih juriša?
3. Koliko će omladinaca da nauči rukovati s automatskim oružjem kao i ostalim oružjem kojim raspoložemo tj. mitraljezima, bacačima, topovima itd.?
4. U čijem će bataljonu biti veća disciplina za vrijeme marša ili odmora.
5. Čija će četa i za koliko minuta doći u stroj kada padne komanda?
6. Čiji će borci bolje uzimati zaklone za vrijeme držanja položaja ili nastupanja?
7. Čiji će borci bolje izvidati, patrolirati i držati stražu?
8. Čiji će borci bolje i savjesnije čuvati i čistiti krvlju stečeno oružje?
9. Čije će mitraljesko odjeljenje naše mitraljeske čete prije i za koliko minuta rastovariti mitraljez i postaviti ga za djestvo i ponovo natovariti.

KULTURNO PROSVJETNI SEKTOR:

1. Čiji će pjevački horovi znati više pjesama i bolje ih pjevati?
2. Tko će imati bolje glumačke grupe i imati više izvježbanih komada?
3. Čija će omladina više učestvovati u pisanju članaka za brigadne džepne novine?
4. Koji će bataljon imati više zidnih novina?
5. Tko će više omladine naučiti pisati i čitati, kao i ostalih boraca tj. koji će bataljon što prije riješiti nepismenost?
6. Tko će dati više prosvjetnih predavanja?
7. Koji će bataljon više i bolje ispisivati parole?

RAD NA TERENU (POZADINI)

1. Tko će više održati sastanaka sa našim omladinskim odborima i održavati više masovnih konferencija?
2. Tko će više pomoći našoj omladini i narodu pri najvažnijem zadatku sakupljanju žita za nas i za naš narod?
3. Tko će dati više priredaba i više raznih predavanja našem narodu i našoj omladini o ciljevima NOB i o izdajnicima našeg napaćenog naroda?

HIGIJENA:

1. Čijih će boraca manje oboliti, a čijih će se više boraca izliječiti?
2. Tko će bolje i češće organizirati pranje rublja?
3. Čiji će se borci redovito šišati i brijati, umivati i prati ruke prije jela?
4. Čiji će se borci brže i bolje očistiti od ušiju?

DOPIŠNIŠTVO:

1. Tko će više napisati dopisa našim ranjenim drugovima?
2. Tko će napisati više članaka za naš list »XVII. Udarna Brigada« i »Omladinski borac«, o životu, radu i borbi naše omladine u NOV?

Da živi prvo takmičenje naše brigade!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Omladina II Bataljona

Slavonski partizan broj 8 15. II 1943. g. str. 12

I u Slavoniji je formirana divizija

U toku 20-mjesečne bitke protiv okupatora, razmah narodnog ustanka bio je sve veći. Proširenjem narodno-oslobodilačke borbe jačala se iz dana u dan naša narodno-oslobodilačka vojska.

Okupator uz pomoć domaćih slugu pokušao je svim sredstvima da nas uništi, ali bez uspjeha. Obogaćen iskustvom, kroz ovo vrijeme okupator je promijenio svoju taktiku u borbi protiv nas. On je stvorio jaka uporišta, koje je razmjestio na važnim strateškim mjestima. Napustio je taktiku zaposjedanja malim snagama manjih mjesta i sela, jer je redovita pojava bila da su partizani likvidirali ovakova uporišta i naoružavali narod. Dalje, pri pokretima neprijatelj se nije kretao samo komunikacijama, nego i brdima. Kretao se u vrlo jakim formacijama, gdje su mu kao vodiči služili četnici, ustaše i razni drugi izrodi.

Razvoj narodno-oslobodilačke vojske ga je na to prisilio. Što veći priliv drugova sposobnih za oružje, sve bolje naoružanje naše vojske, a time i sve jača udarna snaga naših odreda, prisilili su okupatora da promijeni taktiku ratovanja i da nas napada s koncentriranim snagama. Ali mi smo ga i tu preduhitrili. Veliki broj naših partizana raspoređen po malim jedinicama (bataljoni, odredi) slili smo u velike jedinice, brigade i divizije, i tako omogućili našoj vojsci da napada i osvaja jaka neprijateljska uporišta i razbija jake neprijateljske formacije.

Organizacija partizanskih odreda bila je takova da je za formiranje jedne jače operativne jedinice trebalo uvijek dosta vremena. Zatim okupljanje snaga iz raznih odreda iziskivalo je dosta vremena, a time se teško mogla sačuvati tajnost pokreta i akcije.

Taktika okupatora sastojala se u tome, da nas tjera na defanzivu, a zatim da nas uništi.

Međutim on se ijuto prevario. U novim uslovima borbe naš slavni Vrhovni štab na čelu sa junačkim komandantom drugom Titom, i naša slavna Komunistička Partija kao organizator i politički rukovodioc borbe naroda Jugoslavije, srušili su u prah i pepeo želje okupatora i uništili njegove planove. Pokazalo se da su naši drugovi iz Vrhovnog štaba bolji stratezi i bolji taktičari nego razni feldmaršali i generali Hitlerovog i Musolinijevog generalštaba.

Naši drugovi su znali da je defanziva smrt ustanka i da je napada najbolja odbrana.

Formirane su prve brigade, zatim divizije i najzad korpusi. Zahvaljujući ovako jakim jedinicama, mi ćemo uvijek biti u napadu i moći ćemo naturiti borbu neprijatelju tamo gdje mi hoćemo.

Naša divizija još jednom je više potvrdila ispravnost odluke našeg Vrhovnog i Glavnog štaba, da se formiraju velike operativne jedinice. Šestodnevna borba kod Voćina, gdje je zapljenjeno 6 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 20 ručnih mitraljeza, 320 pušaka, 2 minobacača, 50000 metaka i gdje su ništena dva tenka, gdje je zarobljeno 220 domobrana, a u borbi ubijeno 116 legionara i ustaša, zatim prekidanje saobraćaja za 48 sati na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb, te uništenje i zarobljavanje velikog broja bandita i otimanje velikog plijena, sve to pokazuje velike prednosti koje imaju brigade i divizije.

Pred našu diviziju Glavni Štab postavio je zadatak: oteti što više oružja od neprijatelja, uništiti što više neprijateljskih vojnika i naoružati što veći broj boraca i dići čitav narod Slavonije i Srijema i krajeva kroz koje prolazimo na ustanak. Mi ćemo poći započetim putem i moći ćemo u cijelosti ispuniti ovu zadaću.

Naša divizija je još mlada. Nemamo još velike tradicije kao što ih ima slavna I Proleterska Narodno-oslobodilačka Udarana divizija, ali mi smo puni poleta, puni volje i za kratko vrijeme moći ćemo se ravnati sa našim najboljim drugovima.

Mi nismo više vojska ovog ili onog kraja, ove ili one pokrajine, mi smo danas vojska cijelog našeg naroda. Danas se borimo u Slavoniji, sutra ćemo se boriti u Bosni, prekосуtra u Sloveniji i Srbiji. Boriti ćemo se tamo gdje bude najpotrebnije, jer to je najbrži put da se istjeraju fašističke bande iz naše zemlje.

U našoj diviziji svi borci, komandiri, komandanti i politički komesari brzo će se osposobiti da izvršavaju najteže zadatke. Savladati ćemo brzo ratnu vještinu i naučiti da savršeno rukujemo sa svojim oružjem. Učvrstiti ćemo jedinstvo naših naroda i stvoriti ljubav između svih drugova i jedinica. Okovat ćemo bratstvo i jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i vodit ćemo borbu do pobjedonosnog završetka.

Pozivamo sve drugove omladince i omladinke da smjelo stupaju u redove naše divizije. Pozivamo čitavi narod Slavonije i Srijema, da upućuju svoju djecu, očeve, braću i sestre da stupaju u narodno-oslobodilačku vojsku, jer samo onda kada svi budu aktivno učestvovali u borbi izvojevat će se pobjeda na d fašističkim okupatorom i njegovim slugama ustašama i četnicima.

P. D.

»Slavonski partizan« broj 10, 15. VI 1943. str. 1

»Rad i zadaci NOO-a u Slavoniji«

Oružani ustanak u Slavoniji od svog početka bez prekida je rastao i raste u širinu i dubinu. Uporedo s vojnim uspjesima i rastom vojnih jedinica nastali su i naši NOO-i. Na oslobođenom području Slavonije provedeni su izbori, na kojima je narod neposrednim glasanjem izabrao svoje NOO-e. Oni su svojim djelovanjem malo po malo zaista postali narodna vlast i u narodu uživaju autoritet vlasti. Djelovali su u narodu, politički pomagali našu vojsku, brinuli se za postradale od neprijateljskog terora i za partizanske porodice, lijepe uspjehe postigli su na zdravstvenom polju, a najveće rezultate polučili su u kampanji, oko ovogodišnje proljetne sjetve tako da je malo obradive zemlje ostalo neobrađeno. Na viši stepen podigli su društvenu svijest naroda.

No pored svih tih uspjeha postoje u radu naših NOO-a u Slavoniji i brojni nedostaci. Glavni nedostaci su ovi:

1. Uslijed nedovoljnog političkog rada, nedovoljno razjašnjavanja karaktera narodne vlasti i njenih zadataka, a ponekad i uslijed nepravilnog postupanja pri rješavanju konkretnih zadataka još uvijek se nije uspjelo postići da narod NOO-e ne smatra običnom vlašću nego baš novom narodnom vlašću. To se očituje i u tome kad ponetko govori: »Idem u općinu, na srez« i slično. Još uvijek se u narodu forme stare vlasti povezuju s formama nove vlasti.

2. U neke NOO-e uspjeli su se uvući ljudi, koji nisu odani Narodno-oslobodilačkoj borbi, koji kočje rad odbora, sabotiraju izvršenje njegovih naredaba i direktiva, a neki od njih pokazali su se i kao paničari. To je posljedica nedovoljne budnosti pri izboru tih ljudi u Odbore.

3. NOO-i trebali su voditi više računa o potrebama naroda. U Slavoniji ne smije biti gladnih ljudi, a ipak imade čitavih sela opustošenih od neprijatelja, koja oskudijevaju u hrani. Sela koja raspolažu s dovoljno hrane voljna su da je dadu oskudnim selima. Trebalo je samo organizirati sakupljanje i prevoz te hrane, ali naši NOO-i

nisu na tom polju pokazali niti dovoljno inicijative, niti aktivnosti. Isto stanje postoji i u pogledu nabavljanja soli za sela oslobođenog područja. Iako je proljetna sjetva uglavnom uspješno dovršena, ipak je i u toj kampanji bilo aljkavosti. Trebalo je ranije organizirati podvozno blago, poljodjelsko oruđe i sjeme, a ne tek u toku same sjetve. Da je bilo pravodobno organizirano, onda bi sve površine i pored proujedenog podvoznog blaga poljodjelskog oruđa i pomanjkanja sjemena bile zasijane.

4. Naši seoski NOO-i ne održavaju svakih 14 dana redovne sastanke čitavog sela. Oni na njima ne raspravljaju o dnevnim potrebama sela, ne savjetuju se s narodom, kako će kojoj nevolji najbolje doskočiti. To je također jedan od razloga, što odbori još ne uživaju pun ugled prave narodne vlasti.

Da bi se sve ovo i druge nedostatke otklonilo, da bi izvršili naređenje svojih pretpostavljenih vlasti i riješili zadatke koji sada pred njima stoje NOO-i u Slavoniji treba da:

1. Razviju politički rad u narodu i da ga stalno upoznaju s linijom narodno-oslobodilačke borbe, koji su joj ciljevi, tko u njoj učestvuje i tko njom rukovodi, tko je neprijatelj narodno-oslobodilačke borbe, kome on služi, te na koji način i u kojem obliku razvija svoju djelatnost. Tako će narod znati Narodno-oslobodilačkim odborima pomoći i u hvatanju špijuna, izdajica, neprijateljskih plaćenika i agenata. Narodu treba da budu poznati ciljevi i snage svih antifašističkih snaga u svijetu, koje na čelu sa Sovjetskim Savezom vode onaj pravedni oslobodilački rat protiv fašističkih osvajača i njihovih satelita.

2. Treba da stalno vrše mobilizaciju za našu Narodno-oslobodilačku Vojsku, da se brinu za njeno snabdjevanje, ishranu i na taj način učvršćuju jedinstvo pozadine i fronta. Takvim radom NOO-i u isti mah spašavaju narod od istrebljenja, prisilnog odvođenja u sigurnu smrt na istočno ratište i na robijaški rad u Njemačku, te tako uskraćuju neprijatelju materijalna sredstva, koja su mu potrebna za produženje rata.

3. NOO-i treba da se učvrste i da se prošire u ona mjesta gdje još ne postoje (neoslobođeno područje), da koordiniraju svoj rad u svrhu međusobnog ispoma-ganja, da uz pomoć pretpostavljenih NOO-a čiste svoje redove od neprijateljskih i tuđih elemenata, da redovno održavaju svoje sjednice i uredno obavljaju tekuće poslove, da o svom radu podnose izvještaje i šalju dopise o događajima sa svog područja uredništvima naše štampe.

4. Oni treba da sada organiziraju okopanje kukuruza i krompira i da se priprema za kosidbu livada i spremanje stočne hrane. U tu svrhu treba stalno nabavljati poljoprivredno oruđe, organizirati radionice za popravak tog oruđa. Radove treba izvoditi pomoću radnih grupa, koje u svom krilu organiziraju naše antifašističke, a naročito omladinske organizacije. Te radne grupe treba da se međusobno natječu. Tako ćemo sređeni, organizovano pristupiti najvažnijem našem radu na gospodarskom polju, a to je žetva. Žetvu i vršidbu valja obaviti brzo, žito dobro spremi u skloništa, koja već sada treba izgraditi i to tako da sež ito u njima ne pokvari. Treba popraviti postojeće mlinove i podići nove, jer u mlinovima postoji velika oskudica. Glavna žetvena parola i za ovu žetvu ostaje: »Ni jedno zrno žita neprijatelju! — Naša vojska i narod moraju imati dosta kruha!«

Mnoga gospodarska pitanja treba da rješavaju Narodni odbori te ih je nemoguće u jednom članku nabrojiti. Navest ćemo još samo to, da se neodgovorno uništava radna i rasplodna stoka, konji a naročito ždrepci, svnje itd. Baca se loj, a koža od zaklane marve se uništava. U isto vrijeme naš narod ide bos i nema sapuna. Tome treba energično stati na kraj.

5. U Slavoniji još uvijek hara pjegavi tifus. Ne smije biti ni jednog seoskog Narodnog odbora koji u svom selu ne bi imao zdravstvenu sekciju, koja će u određenom roku podići peć ili načiniti bačvu za raskuživanje kao i organizirati rad oko kopanja nužnika. Ne smijemo dozvoliti da naša djeca, starci, bolesni i nemoćni čame po jazbinama, ne smije nas zateći jesen bez krova nad glavom, već moramo pristupiti izgradnji takovhi bajti, u kojima će se ipak moći stanovati.

Narodni odbori treba da sačine popis stanovništva, da tačno znaju, koliko imaju siromašnih i nezbrinutih palih i mobiliziranih boraca, izbjeglica i pogorelaca, te napuštene djece, kojima treba namaknuti hrane, naći krov, obraditi zemlju itd. Pomislimo samo, kakvim će elanom naši borci uništavati neprijatelja, napadati na njegova utvrđenja i bunkere, kada se uvjere, da su njihovi zbrinuti.

Ti i mnogi drugi zadaci stoje pred narodom i Narodnim odborima u Slavoniji. Neki će pomisliti »teško je«. Istina, teško je, okrutna je ova naša borba, ali je naš narod svojom dosadašnjom borbom pokazao, da je voljan i kadar prebroditi sve teškoće. »Mi imamo visok moral ne samo u našoj vojsci, moral koji zadivljuje čitav svijet, već imamo moral i u našem narodu. Gledajte ona popaljena sela. Kraj njih na zimi, po daščarama ili pod vedrim nebom, u šumi kraj vatre seljaci i seljakinje ne ropću na svoju sudbinu već kažu: »Braćo mila, borite se — a mi ćemo da damo i posljednji zalogaj, što ga imamo da biste pobijedili našeg zajedničkog neprijatelja«. »To je moral kakav se rijetko i teško nađe, to je ponos nižeg naroda Jugoslavije«, rekao je Vrhovni komandant Narodno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih Odreda drug Tito u Bihaću na skupštini AVNOJ-a.

Dvanaesta divizija, broj 1, 5. II 1944. str. 2

Na početku Nove Godine...

Prošla godina bila je godina krupnih događaja u svijetu i kod nas. U prošloj godini postignuti su odlični uspjesi u privođenju kraju ovog krvavog rata protiv hitlerove Njemačke i njenih pomagača.

Zahvaljujući prvenstveno udarcima Bratske Crvene Armije s Istoka, borbi naše Narodno-oslobodilačke Vojske, te Savezničkoj akciji na Siciliji, Italija je izbačena iz ratnog stroja. Hitler je izgubio svog najvjernijeg saveznika. Znatno su oslabile snage Hitlerove koalicije. Silno su ojačale snage protuhitlerovske koalicije.

Ljetna ofanziva Crvene Armije bila je siguran predznak Hitlerovoj armiji i njenim slugama kakva će tek biti zimska ofanziva. Žestoka ljetna Sovjetska ofanziva dokazala je Hitleru i njegovim slugama da Nijemci mogu biti tučeni i ljeti kao i zimi. Ona im je bila siguran predznak užasa današnje zimske ofanzive, koja lomi zahrđalu i rasklimanu ratnu mašinu.

Sumnja u Hitlerovu pobjedu, začeta prošle zime pod uslovima tekuće Sovjetske ofanzive, pretvara se u uvjerenost da je Hitlerov slom neizbježan. Pod njenim udarcima lomi se njemački front i njemačka pozadina. Prošlo je vrijeme mirne pljačke. Sam Hitler umjesto snova o svjetskom gospodstvu sada se kukavički hvali da za vrijeme čitavog rata nije izgubio ni jedan četvorni kilometar Njemačke! Hitlerovi trabanti sada ne sanjaju više o podjeli Rusije, nego na koji način mogu postići »častan« mir, uviđajući da će uskoro pred Crvenom Armijom polagati račune za svoje zločine. U oružanu borbu stupaju i tzv. mirne zemlje kao Danska, Holandija, Mađarska, Rumunija i Finska, koje preživljavaju najdublju krizu, dok je Bugarsku već uveliko zahvatio plamen partizanskog rata.

Sve te činjenice govore, da su postojali uslovi za uništenje Hitlera i u toku prošle godine. Ali reakcionarne klike u savezničkim zemljama uspjele su, da ne dođe do otvaranja drugog fronta, produžujući tako patnje i stradanja svih porobljenih naroda. One su dale sve od sebe, da se rat što više svali na leđa Crvene Armije. I zaista svaki pošten čovjek uviđa da je i pored pojačane vazdušne ofanzive na Njemačku, Crvena Armija i prošle godine nosila glavni teret rata.

Prošla godina nije bila samo godina vojničkih neuspjeha i poraza Hitlerovog bloka. Ona je bila i godina potpunog sloma Hitlerove politike, koja je imala za cilj izolaciju Rusije. Umjesto toga Hitler je postigao to da ga se danas žele riješiti i sami njegovi vazali.

Moskovska i Teheranska konferencija, kao vjeran odraz snažnog protufašističkog raspoloženja konferencija, kao vjeran odraz predstavlja najveći udarac Hitleru i svim planovima svjetske reakcije. One su dokaz riješenosti Saveznika, da ubrzanim zajedničkim naporima dotuku Hitlera i skrate patnje naroda.

Događaji u svijetu nisu mogli ostati bez odjeka u našoj zemlji. Za posljednju godinu silno se ojačao oslobodilački pokret naroda jugoslavije. Cijela Jugoslavija gori plamenom narodnog ustanka. Naša vojska postala je veličina od evropskog značaja.

U prošloj godini mi smo izvojevali odlučne uspjehe na vojnom i političkom polju.

Poslije kapitulacije Italije stvorene su čitave nove divizije. Oslobođeni su prostori krajevi naše zemlje. Naša je vojska tukla okupatora na svim mjestima i pod svim okolnostima. Naše su Divizije razbile Četničke bande širom zemlje nago-

neći okorjele izdajnike srpskog naroda da se otvoreno stave pod njemačku komandu.

Tri neprijateljske ofanzive u toku prošle godine naročito V neprijateljska ofanziva pronijele su širom svijeta slavu našeg oružja i doprinijele raskrinkavanju domaće reakcije.

Sve te činjenice olakšale su nam da u potpunosti pred narodom i svjetskom javnošću raskrinkamo podlu izdaju jugoslavenske vlade, njenog kralja i saradnju Draže Mihajlovića s okupatorom.

Propale su sve prisilne mobilizacije Pavelića. Isto tako zadan je težak udarac politici čekanja izdajničke klike oko Mačeka. Hrvatski narod kao cjelna, prezreo je tu politiku i sve aktivnije učestvuje u NOB. NDH preživljava posljednje dane. To su bili krupni uspjesi, koji su se morali učvrstiti i iskoristiti za daljnje razvijanje NOB. Zato je bilo potrebno historijsko zasjedanje AVNOJ-a, koje po svom odjeku ima ne samo krupan unutarnji, već i međunarodni značaj.

Obrazovanjem Vrhovne Zakonodavne vlasti, stvaranjem Privremene vlade i odlukom o izgradnji Jugoslavije na federativnoj osnovi, učinjen je sudbonosni korak za obezbeđivanje budućnosti naših naroda. Narodi Jugoslavije ovim odlukama dobivaju novo oružje u borbi protiv svih narodnih neprijatelja. Ove odluke znače temeljit preokret u povijesti i sudbini naših naroda.

Oduzimanje jugoslavenskoj vladi u inozemstvu prava zakonite vlade, te zabrana povratka kralju u zemlju su prirodna posljedica njihovog izdajničkog rada od kapitulacije Jugoslavije do danas. Ova odluka imaće značnog odjeka u srpskom i hrvatskom narodu.

Sve ove odluke znače krunu naših tridesetmjesečnih žrtava i napora. Zato iza njih stoje bajuneti, naša NOB i sav narod. Ali ni to nije sve. Kada se ima u vidu da se gornje odluke temelje na Atlantskoj povelji, Moskovskoj i Teheranskoj konferenciji, onda nije teško vidjeti koga još imamo na našoj strani, ako ih bude potrebno jednom braniti. Imamo uz nas bratski Sovjetski Savez i sve demokratske i slobodoljubive snage Engleske i Amerike.

Na početku nove i pobjedonosne godine otvaraju se sjajni vidici u razvitku događaja u svijetu i kod nas.

Ruski valjak već je duboko zagazio u Poljsku. Crvena Armija uništava Hitlerove horde, ona na svojim bajunetima nosi mir i slobodu porobljenom narodu, a surovu kaznu svim ratnim zločincima. Ali treba shvatiti da od opsega i brzine izvršenja obaveza Saveznika u mnogom zavisi brzina sloma Hitlerove Njemačke i oslobođenja porobljenih naroda.

Na početku Nove Godine naši narodi jače nego ikada, stoje čvrsto okupljeni oko svoje vlade i našeg ljubljene Maršala Tita, predvođeni slavnom Komunističkom Partijom, uz pomoć bratske Crvene Armije i svih slobodoljubivih snaga svijeta, naši će narodi protjerati okupatora, surovo kazniti sve izdajnike našeg naroda i zauvijek razbiti u prah i pepeo mračne planove domaće reakcije koja se kupi oko kralja i monarhije. Naši narodi s pravom traže od Saveznika da bude priznata ne samo naša borba, nego i demokratska volja naših naroda. S pravom tražimo priznanje organa naše narodne vlasti i zbranjujemo povratak izbjegličkoj vladi.

Udarivši temelj našoj novoj državnoj zajednici u prošloj godini, narodi Jugoslavije u Novoj godini nastaviti će započeto djelo s novim snagama i njezin dan slobode je na pomolu.

Učinit ćemo sve da nova 1944. bude godina potpunog oslobođenja naše domovine kao i čitave Evrope od Hitlerove tiranije.

Slavonski partizan broj 8 15. II 1943. str. 7

Svi na izbore za NOO

Prvi puta u povijesti naših naroda svi muškarci i žene ukoliko su navršili 18 godina i svi partizani bez obzira na godine birat će predstavnike u Narodno-oslobodilačke odbore — organe istinske narodne vlasti, a isto tako mogu da budu birani. Velika je to tekovina, velika po svome značaju a isto tako i po načinu kako se do nje došlo. U neprekidnim bojevima nad nadmoćnim protivnikom mi smo došli do velebne tekovine. U povijesnom razvitku naših naroda prvi puta će oslobođena žena,

oslobođena omladina moći slobodno izraziti svoju volju. Dan izbora bit će najsvečaniji praznik oslobođenog naroda. Taj dan će biti veliko priznanje našoj narodnoj vojsci, priznanje patnici ženi, priznanje našoj junačkoj omladini koja ne štedeći svoje živote junački se bori za narodnu slobodu i za svoju sretniju budućnost. Svi naši borci na fronti, u pozadini, moraju da budu svjesni da su izbori vanredno važni. Oni se vrše na nov način, jer je vlast nova, bez ogavnog korteširanja, zavaravanja naroda praznim obećanjima. Izbori su ozbiljna politička borba. Njima ćemo mi da lomimo i prekidamo sa starim, da uništimo sve ostatke staroga. U sadašnjim prilikama porasta Narodno-oslobodilačke borbe izbori su također borba za bolju organizaciju pozadine. Važno je da izborima pristupimo što prije i da im pristupimo svjesni svih nedostataka u dosadašnjem radu. Razvoj naše borbe ide vrlo brzo u svakom pogledu, upravo divovskim koracima. Osvajamo ne desetke nego stotine pušaka i naoružavamo se ostalom modernom ratnom spremom. Naš napaćeni narod sa suzama radosnicama prati velike uspjehe naše junačke Narodno-oslobodilačke vojske. Ali svi treba da budemo svjesni da veliki uspjesi naše vojske neće doći do punog izražaja ako ne budemo imali čvrste pozadine koja će je organizovano idući u korak sa našom vojskom pomagati. Jednako brzo, kao što naša vojska osvaja neprijateljska uporišta i oslobađa potlačeni narod, jednakom brzinom naša pozaradila naša će pobjeda doći mnogo brže nego što bi inače došla. Čvrsta pozadina, dina mora da rješava politička i gospodarska pitanja. Ako naša pozadina bude tako ekonomski dobro organizovana, politički svjesna i očišćena od neprijateljskih elemenata, najljepši je dar na žrtvenik borbe za slobodu svih naroda Jugoslavije.

Naši NOO-i imaju mnogo nedostataka. Mi to ne treba da krijemo, jer otvorena i jasna kritika pomoći će našim odborima. Prilazeći izborima za narodno oslobodilačke odbore mi moramo da učinimo veliki korak naprijed, mi moramo da izaberemo zaista najbolje među najboljima, da zaista nova narodna vlast bude ne samo na papiru nego i preko ljudi koji je izražavaju, zaista najbolja. Ni za dlaku ne odstupamo od onoga što smo rekli birajući pred 10 mjeseci prve odbore ovdje kod nas u Slavoniji. Ne smijemo i nećemo da pazimo na bivšu stranačku pripadnost, u odborima moraju biti ljudi odani svome narodu i njegovoj junačkoj borbi. Promatrajući odbore vidimo da imaju mnogo nedostataka, da je u njima bilo takovih ljudi koji su svojim nemarnim radom škodili toliko našoj borbi kao i naši neprijatelji. Mi znamo koji su to. To su oni koji ne pomažu iskreno i u dovoljnoj mjeri nastojanje u našoj pozadini, to su oni koji uvijek nalaze sto razloga da ne učine ono što se od njih traži. Još u našoj pozadini ima kuća iz koje nema partizana. Ali ne samo da nema partizana, nego nikako ili vrlo slabo pomažu našu vojsku. Takovi za našu vojsku, za naše junake ne daju rublja, čarapa, ili ih daju bez ljubavi, daleko manje nego što bi mogli. To su kolebljivci koji ne vjeruju u našu snagu i u našu pobjedu. Takovi ne mogu da se ponose imenom narodnog borca, jer u stvari svojim kolebanjem oni su bili narodni neprijatelji ili su na rubu izdaje. Imamo slučajeva gdje pojedinci špekuliraju, rade za lični interes a protiv naroda i njegove borbe. Mi moramo, svi muškarci, žene i omladina koji daju sve od sebe za narodnu borbu, da pazimo na takove. Uzeli smo u svoje ruke svoju sudbinu, sudbinu svoga naroda, te moramo bezpoštedno rasrinkavati one koji sabotiraju veliku borbu našeg naroda jer se radi o sudbini čitavog naroda a ne o pojedincu.

Mi se borimo za pravdu i slobodu, za sretniju budućnost. Ali eto napravismo velike propuste ovdje u Slavoniji, nismo našeg najvećeg patnika, ali divnog borca ženu, u dovoljnoj mjeri uvukli u borbu. Treba da budemo svjesni ovog propusta i da ga prilikom ovih izbora popravimo. Najbolje žene borce, naše majke, koje su nas othranjivale, naše sestre koje su se za nas starale moraju da uđu u organe vlasti cijeloga naroda.

Najbolji naši odbori koji već u ovoj neravnoj borbi dadoše sve od sebe, ne smiju da klonu. Naša velika pobjeda, stvaranje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije neka im dadu još više podstreka da započeto djelo dovedu do kraja. Pritajeni narodni neprijatelji petokolonaši koji su živjeli od strare vlasti njima su stalno i uporno smetali, ali mi smo zajednički potisnuli i tjeramo u bijeg jaču silu pa ćemo i njih. Zato izbori za Narodno-oslobodilačke odbore treba da budu nezaustavljiva ogromna bujica zdrave narodne volje da počisti takove, te ih porazi i politički onemogućí. Oprobani rukovodilac, naša slavna Komunistička Partija pomoći će nam u tome. U vatri i ognju borbe prekaljena čvrsta kao čelik sva narodna ona će sigurno i ovaj puta u ovim izborima kod nas u Slavoniji pomoći

svome narodu. Svjesni svega ovoga mi eto vidimo da možemo poteškoće koje stoje pred nama prebroditi. Zavjetujemo se nad neznanim grobovima hiljada poklanih, zavjetujemo na krv i grobove naših palih junačkih boraca, da ćemo sve nedostatke popraviti i smjelo krčeći sve prepreke ići k pobjedi. Izbori za narodnooslobodilačke odbore znače veliku pobjedu, za ženu, za omladinu i za muškarce. Ta pobjeda čini nam bližom slobodu i sretniju budućnost.

Dvanaesta divizija, broj 1 od 5. II 1944. str. 8

Rame uz rame s braćom s onu strane Save

Krajem septembra prošle godine otpočela je VI neprijateljska ofanziva na oslobođeni teritorij Sandžaka i istočne Bosne, Korduna i Banije.

Hitler je sakupio desetinu pješadijskih, motorizovanih i tenkovskih divizija sastavljenih od SS-ovskih razbojnika i izdajnika svih evropskih naroda u namjeri da uništi već toliko puta »uništenu« Narodno-oslobodilačku Vojsku. Četničko-ustaške bande sačinjavale su i ovog puta sastavni dio Hitlerovskih trupa. Vlada kralja Petra i ovog puta je dokazala da se od Pavelićeve i Nedićeve vlade razlikuje samo u tom što ona sjedi u Kairu, a ove u Zagrebu i Beogradu.

Narod Sandžaka i Bosne, Korduna i Banije i naše Divizije i Korpus branili su po šesti put tekovine dosadašnje borbe. Na čelu sa AVNOJ-em i Nacionalnim Komitetom, maršalom Titom i Vrhovnim štabom, narod tih krajeva ispisao je novu stranicu svoje herojske historije. Naše junačke Divizije i Korpusi s onu stranu Save, na fronti od nekoliko stotinu kilometara junački su udarili neprijatelja i zadali mu krvave gubitke. Još u prvim naletima naši borci na Kordunu i Baniji razbili su neprijatelja i očistili privremeno osvojena područja, a malo zatim prešle u kontraofanzivu zauzevši krvavo ustaško gnezdo Glinu i sada gone neprijatelja prema Petrinji—Karlovcu. Naše snage u Sandžaku i istočnoj Bosni pošle su primjerom Korduna i Banije. Poslije krvavih okršaja razbile su neprijatelja, prešle u ofanzivu i zauzele Vlasenicu, Srebrenicu, Janju, Goražde, Foču, Čajniče, Čebelić i druga mjesta.

Tako su sramno i ovaj put skrahirali planovi o osvajanju oslobođenog područja Sandžaka, istočne Bosne, Korduna i Banije.

Hitlerova komanda svjesna uloge koju naša vojska igra u ovom ratu uopće a u bici za Jadran posebno, nije se mogla izmiriti sa postignutim rezultatima. Krajem decembra prošle godine počela je koncentracija jakih neprijateljskih snaga u Sarajevu i Banjaluci, u namjeri da prenesu ofanzivu na oslobođeni teritorij srednje i zapadne Bosne. U momentu kada su naše snage uništavale ostatke razbijenog garnizona u Banjaluci, krenulo je u pet pravaca desetak motorizovanih tenkovskih divizija. Dočekao ih je čvrst bedem naših junačkih jedinica sa Sutjeske, Drine, Prenja i Kozare. U kratkodnevnim žestokim okršajima razbili su se snovi Hitlerovskih luđaka. U mjesto »zaokruženja« naših snaga, hitlerovski generali doživjeli su na svih pet pravaca takove udarce, da su bili prinuđeni na povlačenje. I pored toga što su u prvi mah naše snage napustile neke gradove, zadavajući pri tom neprijatelju osjetne gubitke, fašistički generali nisu s tim ništa postigli, jer su i oni, kao i mi, svjesni da će gradovi onoliko puta pasti u naše ruke koliko puta to nađe za shodno Vrhovni Štab. Uzalud se ustaška štampa hvalila da je »oslobodila« Bugojno i druge gradove, jer se i u samom hvalisanju osjećao strah od vlastitih »pobjeda«. I zaista ustaška se štampa nije prevarila. Nije prošlo ni nedelju dana poslije toga a naše su snage ponovno ušle u Jajce, a malo kasnije u Mrkonjić grad, Prnjavor i druge.

Tako i ova velika ofanziva je doživjela svoj žalosni kraj. Umjesto velikih planova o »uništenju« i zaokruženju naših snaga, Hitler se zadovoljava danas i s tim da pruža papke iz Gospića, gdje će bez sumnje doživjeti sudbinu ostalih »operacijskih« pravaca. Lika kao i ostali krajevi naše domovine, pokazat će i ovoga puta hitlerovskim bandama kako se voli svoj narod i brani krvlju stečena sloboda.

Budući svjesni da je naša sudbina tijesno povezana sudbinom naše braće s onu stranu Save, mi smo učinili sve da ostvarimo zapovijed druga Tita. Naša XII brigada direktno je učestvovala u Borbama u Bosni a mi smo udarili neprijatelja po najosjetljivijoj žili kucavici, vežući dio neprijateljskih snaga na sebe i na taj način olakšavali našim snagama u Bosni i ubrzali slom neprijateljske ofanzive. Borci XII divizije ispunili su zapovijed druga Tita. Zato naše operacije moramo posmatrati u nerazdvojnoj vezi sa minulom velikom VI neprijateljskom ofanzivom u Bosni.

Borci XII divizije i cijele Slavonije i ovaj su put donijeli svoj dio za zajedničku stvar oslobođenja svih naroda Jugoslavije.

Junački primjer naših snaga u Bosni neka nas ispuni još većom vjerom u našu pobjedu, neka nam ulije još više snage da odgovorimo ravnom mjerom mrskom neprijatelju, ako se drzne da dirne našu oslobođenu teritoriju.

Crvena zvijezda, broj 4 od 10. VI 1943. g. str. 23

Moji doživljaji

Kada sam se spremala da pođem u partizane, nisam našla razumijevanje roditelja za moj odlazak, i oni me nisu htjeli pustiti. Međutim ja sam uporno zahtijevala da me puste i morali su pristati. Prije mog odlaska sakupili smo se svi SKOJ-evci, te nam je naš sekretar govorio, kako je čuo, da će banda pokupiti svu omladinu i otjerati je u Njemačku na rad. Zatim nam je kazao: »Drugovi i drugarice, ako hoćete ići u narodnu vojsku pođite sada samnom, jer krvnik koji je opljačkao našu zemlju eto vrebava i na naše živote.« Doista tako i jeste. Pred oči mi je došla slika života u logoru i divna zamisao oružane borbe sa neprijateljem.

Jer eto i naše je selo bilo u logoru. Kada su nas bili pokupili po selu, tjerali su nas na stanicu. Putem do stanice tražili su od nas da pjevamo četničke pjesme, međutim mi te pjesme nismo htjeli pjevati nego smo pjevali naše seoske napjevke.

Kada smo došli u logor natjerali su nas u jednu baraku i tamo smo prenoćili. U prvi osvit dana tjerali su nas na logorski ropski rad. Bilo je dana kada smo se, ispaćeni i zlostavljani, pitali: Kako da stanemo tome na kraj i da završimo naše muke.

Jednog dana otjerali su 400 ljudi. Natjerali su ih u logorske podrume, tamo ih tukli i mrcvarili. Plač i jauk nevinih žrtava, nemirno se širio logorskim prostorom. Sutradan kada se sunce spuštalo za bregove, oko logora su postavili mitraljeze i istjerali te nevine ljude u jednu baraku, i tada su krvnici izvršili svoj posao. Idućeg dana pokupili su nas ženske da idemo u kuhinju rezati meso i ja sam zapitala jednog ustašu da li bi mogla pogledati, kako je tamo u baraki. Bandit me jep ustio. Teško i s naporom došla sam do barake. Jedva što sam prešla prag, spazila sam sliku užasa i grozote. U kutevima leže ljudi, prerezanih grudiju i polomljenih kostiju, po gredama vise razlomljeni i smrskani udovi. Bljedoća prosutog mozga, i crna zgrušana krv na zidu, ispunja me užasom, i strepnjom. Krvnici su počinili svoje djelo opako i strašno, no isto tako neoprostivo i nezaboravno. Bili bi i nas pobili da nije došao jedan domobranski satnik, koji je to spriječio. Kada je svanulo, pokupili su sve naše muškarce, pa su morali zatrpavati ubijene. U logoru smo bili još dva mjeseca i proživjeli smo mnogo užasa i strahota. Kada su nas pustili kući u naše selo, ustaše su se stalno prijetili da će nas potući, no to se još ipak nije dogodilo. Eto, tako sam proživjela ovaj preokret, te sam osjetila, što je Hitler donio nama, i što bi nas još čekalo, da se nismo digli u borbu. Naša je borba teška i naporna, no neprijatelj nas zato osjeća na svakom korakui neće još dugo zelene uniforme kukastog krsta paliti naše domove.

Branković Biserka
1. četa I Bataljon

Crvena Zvijezda, broj 4 od 10. VI 1943. g. str. 29

Skojevci surađuju

U listu naše Brigade »Crvenoj Zvijezdi« otvara se Skojevska rubrika. Time je po prvi puta pružena mogućnost SKOJ-u u XVI Brigadi da počne ozbiljnije surađivati u tom listu koji treba postati ogledalo života, rada i borbe partizana a naročito SKOJ-evaca XVI Brigade. I do sada su SKOJ-evci tu i tamo davali za naš list po koji članak ili pjesmicu, no to se je gubilo među ostalim, ne ističući i ne pokazujući autora kao pripadnika SKOJ-evske organizacije. Od vremena na vrijeme napisao je po koji SKOJ-evac članak i sam ga slao izdavačima. Međutim u prikupljanju članka, pjesmica i njihovom izdavanju nije se osjećao rad SKOJ-a kao cjeline. Tome do sada nije posvećeno dovoljno brige, čak ni sami SKOJ-evci nisu shvatili važnost dopisničke službe. Jedan od važnih uzroka leži u tome, što pretežan dio, oko 95% članova SKOJ-evske organizacije nije uslijed prilika pod kojima je ranije živio, imao mogućnosti i potrebe da piše. Trebalo je od omladinaca koji dolazeći u našu Brigadu

jedva znaju (a mnogi i ne znaju) čitati i pisati, stvoriti omladince vične pisanju i zdravog rasuđivanja. U tom pogledu mnogo će se postići baš ostvarenjem SKOJ-evske rubrike u našem listu.

Otvaranjem SKOJ-evske rubrike za suradnju Skoj-evaca u jednom listu, stvorena je mogućnost da oni jače prionu uz rad na podizanju našeg kulturno-prosvjetnog nivoa u čemu smo mnogo zaostali. Samim tim što bi pisali više i češće, kako naših sastavaka bi rasla, a time i opći nivo SKOJ-evske rubrike, dok bi moć shvatanja isamo znanje SKOJ-evaca znatno poraslo. U toj našoj rubrici mi ćemo izlagati i rješavati najaktuelnija pitanja koja se tiču našeg rada, što uspješnijeg postizavanja bržeg tempa u cjelokupnom životu i radu SKOJ-evske organizacije naše Brigade. Nastojanjem samih SKOJ-evaca da u našoj rubrici što više pišu, izlažu svoje misli i doživljaje, razvit će se do maksimuma ljubav za rad kako na kulturno-prosvjetnom, tako i na disciplinsko-borbenom polju. Tim putem će se SKOJ-evci odgajati u hrabre, potšene i napredne omladince, u prave mlade komuniste. Svakako da je potrebna najživlja i najiskrenija saradnja svih SKOJ-evaca iz Brigade, da je potrebno da se oni najživlje interesiraju za SKOJ-evski dio »Crvene Zvijezde«, da se brinu i nastoje da on zaista bude najbolji i da se iz njega razabire kako SKOJ-evci misle, što žele, te kako žive i rade.

Vi ste SKOJ-evci mladi komunisti i vjerujemo da ćete i ovaj puta kako i do sada ostati dosljedni svjetlom i časno mimenu koje ponosno nosite i da ćete i ovaj puta s puno elana i poleta prioniti na ovaj rad, koji će nam u velike pomoći u borbi za slobodu i ljepšu budućnost kako svog naroda tako i budućih naraštaja.

Rukovodstvo SKOJ-a

BILJEŠKE

- 1) »Ona je mogla postići tako velike uspjehe: 1. zbog toga što je očistila svoje redove od frakcionaša i špijuna klasnog neprijatelja, 2. što je u redovima Partije postojao zdrav partijski kadar koji je sada nesmetano mogao da razvije svu svoju inicijativu, to jest — sada su došli do izražaja zdravi partijski elementi, 3. što je sada na čelu Partije bilo jedinstveno rukovodstvo, što nije bilo nikakvih unutarnjih sukoba, to jest — vladala je u njemu potpuna jednodušnost po svim pitanjima, 4. što je stvoreno čvrsto organizaciono jedinstvo volje i akcije, 5. što je Partija išla u širinu, u mase, i tako postepeno postajala priznati rukovodilac masa, 6. što je rukovodstvo znalo pravilno ocijeniti situaciju u svakom konkretnom slučaju i što nije bilo kolebanja u liniji Partije, 7. što je linija KPJ odražavala težnju svih istinskih progresivnih snaga, a djela komunista nisu se razilazila sa riječima, 8. što je Partija u predvečerje sudbonosnih događaja uzela smjelo kurs na odbranu zemlje od približavajuće se opasnosti i vodila najoštriji kurs protiv izdajnika i petokolonaša koji su gurali zemlju u propast.« (J. B. Tito, »Politički izvještaj« s V kongresa KPJ, 1948., str. 61)
- 2) Ibidem, str. 79
- 3) Ibidem, str. 102/103
- 4) Kulturno-prosvjetni odbori
- 5) »Svim partijskim organizacijama i partijcima u Slavoniji«, inv. br. 1789, str. 9. Original se nalazi u Muzeju Slavonije Osijek, odio NOB.
- 6) Dr Mihajlo Ogrizović: Prosvjetni i kulturni rad s odraslima u Hrvatskoj za NOB-e, Zagreb 1960. Izd. Savez »NARODNIH SVEUČILIŠTA« Hrvatske.
- 7) Vidi Zbornik dokumenata i podataka o NOR jugoslavenskih naroda, tom V, knjiga 3, dokumenat br. 16, str. 63.
- 8) Ibidem, dokumenat br. 110, str. 330.
- 9) Vidi Zbornik dokumenata i podataka o NOR jugoslovenskih naroda, tom V, knjiga 10, dokumenat br. 45, str. 164.
- 10) Pero Morača: Ustanak naroda Jugoslavije. Izd. NOLIT Beograd, 1958, izašlo u Zborniku predavanja: iz istorije Jugoslavije (1918.—1945.)
- 11) Vidi zbornik dokumenata i podataka o NOR jugoslovenskih naroda, tom V, knjiga 15, dokumenat br. 54, str. 176.

- 12) Vidi Zbornik dokumenata i podataka o NOR jugoslovenskih naroda, tom V, knjiga 18, dokumenat br. 57, str. 172—174.
- 13) Dokumentat o trećoj slavonskoj diviziji još nije objavljen, a nalazi se u Vojno-istorijskom institutu u Beogradu.
- 14) »Tehnikama« su nazivane štamparije s primitivnom štamparskom tehnikom.
- 15) Džepne novine bilogorskih bolnica iz 1943. godine, str. 1/2, inv. br. 4.631, pohranjene u Muzeju Slavonije Osijek.
- 16) Većina džepnih novina donosile su na posljednjim svojim listovima po nekoliko članaka koji su poticali nepismene borce da se što prije opismene, a također i prve pisane redove tek opismenjenih boraca.
- 17) Dokumentat je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1880.
- 18) Vinko Cević: Historija organizacije i političkih borbi grafičkih radnika Hrvatske (1870.—1955.), str. 292—297.
- 19) Snimanje fotografija izvršeno je u Muzeju Revolucije Slavonije, u Slav. Brodu.
- 20) Može se navesti čitav niz članaka koji su bili usmjereni u pravcu likvidiranja nepismenosti u Slavoniji u ovom periodu.
- 21) »Brigadir«, jubilarni broj XII Brigade, str. 44/47, pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek.
- 22) Priručnik je pohranjen u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 1789, a citat je sa str. 12.
- 23) Pogledati objašnjenje pod bilj. 16.
- 24) Izjava Čede Kekanovića nalazi se pohranjena u Muzeju Slavonije pod inv. br. 5131.
- 25) Vidi Osječki zbornik- br. IV iz 1954., str. 69, E. Spajić: Narodno kazalište na oslobođenoj teritoriji Slavonije.
- 26) Upute za vršenje dopisničke službe, str. 3, 1944., pohranjeno u Muzeju Slavonije Osijek, inv. br. 341.

SUMMARY

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES IN MILITARY UNITS OF SLAVONIA DURING THE PEOPLE'S LIBERATION STRUGGLE

The Communist Party of Yugoslavia in the course of World War II raised the whole nation to an armed fight against the invader and against the home traitors and began the Great National Revolution.

One of the first tasks of the National Revolution was the political, cultural and educational enlightenment of the combatants and of the people in the spirit of brotherhood, unity and social justice as well as in hatred against the invader. In the course of our struggle for liberation, the cultural education of masses meant in reality a revolutionary school for masses from which a great number of political and military leaders, out of ranks of workers, peasants and the intelligentsia, developed.

The year 1943 was the turning-point in this revolutionary struggle because then partisans in masses joined our Liberation Army in Slavonia, as elsewhere in our country, and many more military units, brigades, battalions for our national minorities were formed, and an additional division to the great struggle.

While the number of partisans grew immensely, the cultural and educational necessities became larger and the duties more and more responsible. The means and forms of operation in carrying out these activities were (as elsewhere in Yugoslavia) as follows:

A) *The press*, containing newspapers, military reports, pocket newspapers, pamphlets, proclamations and different booklets covering current political events and problems, ideological disputes, news of successes in the war and items in fields of sciences. Some of the brigades created their own »Techniques«, i. e. primitive print-

ing presses although a Central Printing Press of the District Committee existed and operated. The author adds to this introduction a list of some of the booklets, reference-books, magazines and pocket-books which were preserved and are now deposited in the Museum of Slavonia.

B) *Activitis with the illiterates* comprised courses for illiterates which they had to attend in their own free time.

C) *Lectures* given by good lecturers who knew how to explain in a simple and accessive way questions from history, physics, chemistry, strategy and so on, were highly appreciated. Even in hospitals lectures were delivered for the sick and wounded.

D) *Dillettant groups* not only in military units but also in small places and villages on the liberated territory brought amusement, humour and a certain feeling of safety. With plays and acting many an important event was lively demonstrated and the partisans themselves were stimulated to write sketches and stage-plays in which heroism was highly praised and treachery bitterly branded. The actors had no wardrobe with them, but used, to the amusement of all concerned, to help themselves with hats, caps, sticks, coats, etc., taken from their own audience. The plays were always short but imbued with political ideals and ethics of our National Liberation Struggle.

E) *Recitals, choirs and oral news reports*. Recitals were carried out either solo in choirs. The latter were, if given in national costumes and accompanied by music, the most popular of all. Choral songs had to amuse and refresh the spirit of the partisans and to attain this aim the choirs had to be well trained and ready to appear before an audience at any given time. — Oral reports were small performances beginning with a short lecture on the political situation or on some important historical event, then followed by recital or sketch and ending with the inevitable discussions in which everybody could participate. — By written slogans military and political successes were proclaimed and thus the National Liberation Struggle popularized.

F) *The reporting of news* had also to be well organized and papers published all essentials in the best possible way so that the people could be informed as quickly as possible of the situation with us and abroad. The reporter had to appear everywhere and remain in close touch with the representatives of the people's authority and bring news from all walks of life and from all sections of activity on the Liberated Territory.

These statements of the author are followed by a number of texts taken from documents such as newspapers and periodicals printed at that time and now deposited in our museum.

Photos 1—8 show title-pages of periodicals, reference-books and pocket-books while 9 and 10 show a choice of newspapers which were published and in circulation at the time.

TUMAČ SLIKA

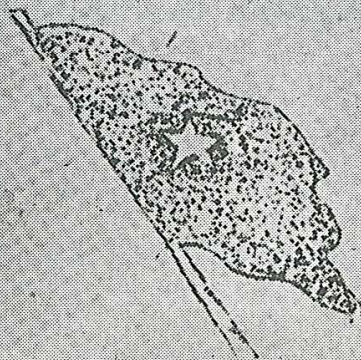
- Sl. 1 Naslovna strana brošure »Fašizam i radnička klasa«
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 2 Naslovna strana priručnika
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 3 Naslovna strana Bukvara
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 4 Naslovna strana časopisa »Kulturni prilozi«
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 5 Naslovna strana slavonskog ženskog lista »Udarnica«
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 6 Naslovna strana džepnih novina »Omladinac« XII Udarne Divizije.
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 7 Naslovna strana džepnih novina Češke brigade
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 8 Naslovna strana džepnih novina XVII Udarne brigade »Prosveta«
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 9 Fotomontaža listova koji su izlazili u Slavoniji
Foto Muzeja NOB Slavonije, Slav. Brod
- Sl. 10 Fotomontaža centralnih listova koji su prešampavani i raspoređivani u Slavoniji. Foto Muzeja NOB Slavonije, Sl. Brod

Originali slika br. 6, 7 i 8 nalaze se u Vojno-istorijskom Institutu, dok se ostali originali nalaze u Muzeju Slavonije.

90

1791

FAŠIZAM I RADNIČKA KLASA

REFERAT
druga G. Dimitrova
NA VII. KONGRESU
KOMINTERNE

1942 - jula

2

Mancrijal na Trus

19 / V 2228

БУКВАР
1944

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KULTURNI PRILOZI

20/II 2236

Br. 3.

LISTOPAD 1943

SADRŽAJ:

Dvije slavne godine'

Cezl, Blegstvo

Lovinačić, Naša prva diverzija

Krajačić, Vi ste partizanski odred

Turčinović, Umro je borac

C Z, Htjeli su nas uništiti

Turčinović, Ciklame

Kozarčanin; Šesdeset i treća

. . . Kineski zid

. . . Cestar Mujo

OVAJ BROJ JE POSVEĆEN DVOGODIŠNJIČU
NARODNOG USTANKA U SLAVONIJI

SMRT FASIZMU - SLOBODA NARODU

UDARNA

Br. 6 - 1941

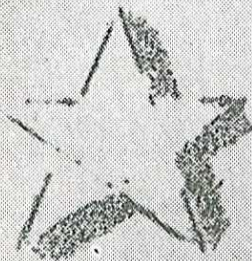
R U J A N

GLASILO ANTIFASISTIČKE FRONTE ŽENA ZA SLAVOLIJU

S A D R Ž A J :

NAŠA PORUKA IZDAJNICHKOJ KLICI HSS-a;
I S OVIMA ĆEMO OBRACUNATI;
ZA OBRANU ŽETVE;
Ana Iyandčević, ŽETVA;
TAKMIČIMO SE U RADU;
DAJEMO KRV I ŽIVOTE;
ZBOR U BORGIMA;
DRUGARICE NAM PIŠU;
RAD NAŠIH ORGANIZACIJA;
ZA NAŠE SELO;
JESTE LI ČULE?

A. J. č. 86 č. 11 390/49

OBČASOPISNÍ ÚSTAV Č. 1.
Královské Vojenské akademie v Brně

Sp. P. č. 2311

M. č. 42

1616 91

Omladinac

“ Džerme novize,
Omladinske čete
XII. Udar. Divize.

Br. 2

12. XII. 1944

Pop. č. 448 B II

88/46 - II

310

Rudá

Hvězda

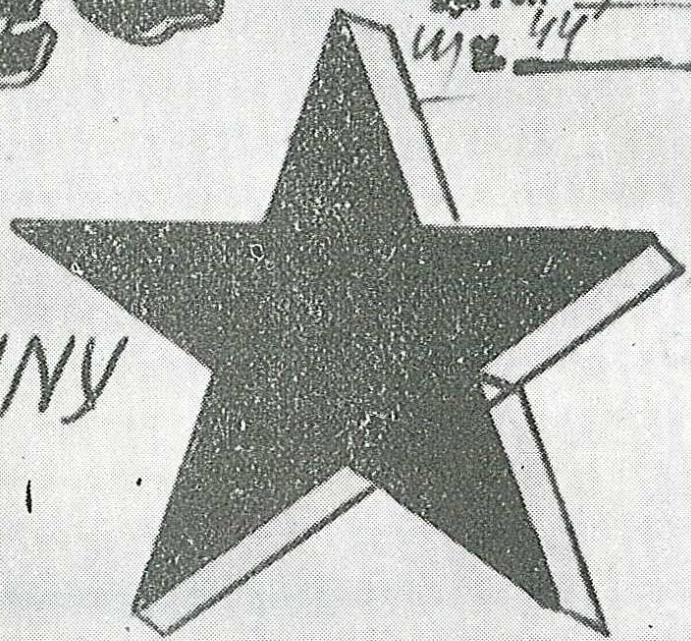
Ro. Per. 2/2
44

KAPISNÍ NOVINY

II. PRAPORU

I. Československé

brigády

OBSAH

Grgić: Pozdrav novým bojovníkům

M. Hofmanova: Akce na končanicu

O. Židek: Vzpomínky na koncentrák

.... Odešel nám soudán

Komisař II. roty: Boj u Poljany

S. Krupa: Má vlast

... Vzkříšení Paříže

Dořičák: Neče pomoc Benijou

Krupa: Poměry v t. zv. Protektorátě.

D. Mílek: Partizánska budnice

Slišeli jste ?

Vydal Kulturně-osvětový výbor II. praporu

Rok I.

SRPEN

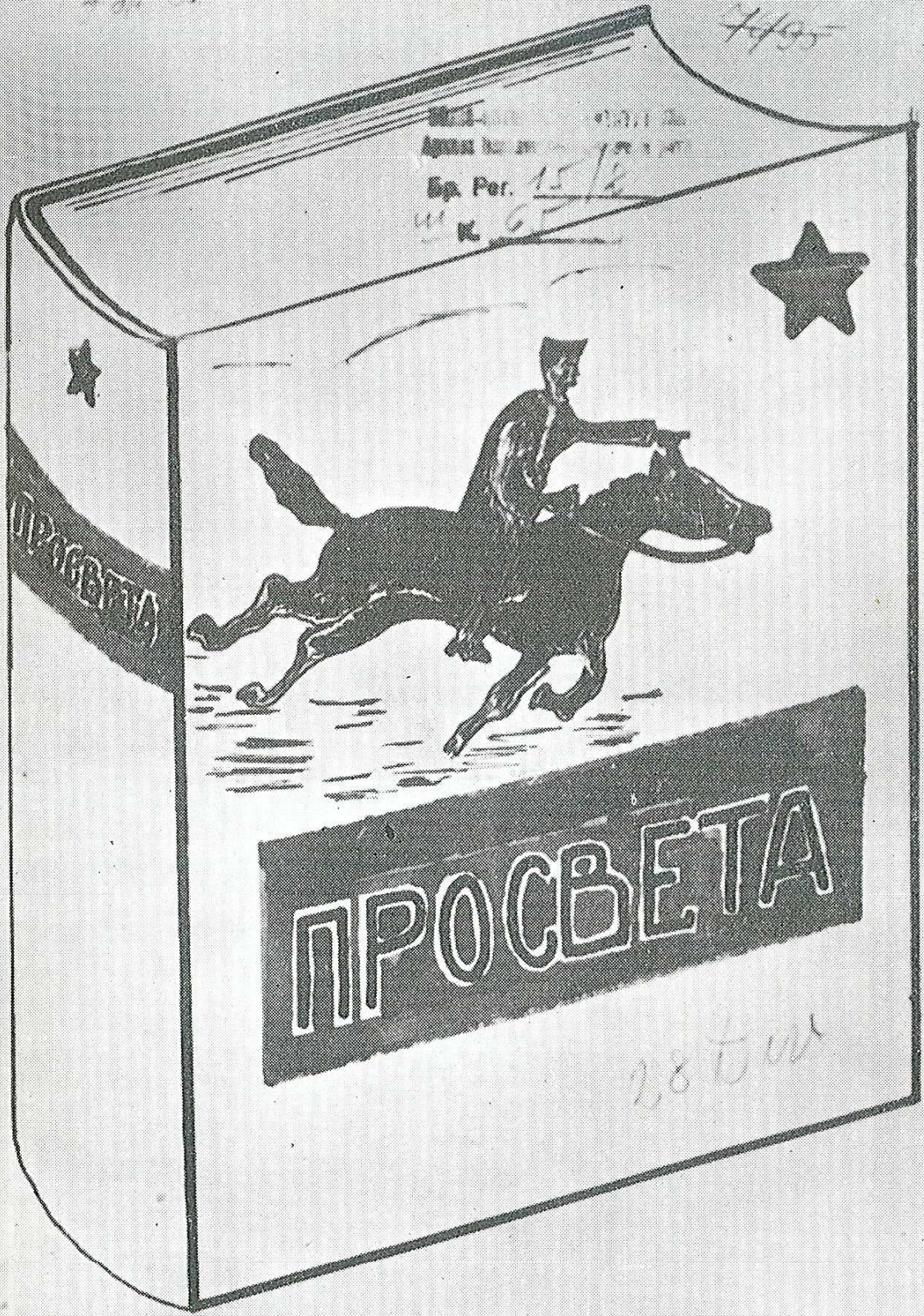
Číslo 8.

200 34

БР. 5

7/95

Адрес: ...
Бр. Пер. 15/8
К. 65

285/11

І ЧЕТА - І БАТ. XVII УД. БРИГАДЕ

VI. KORPUS

XII. Udarna Divizija, XII. Proleta
Brigada i. Bataljon XII. Proleterska
pobjednici u dvonajstecnom
Lige rezultati u odličnim i punim
prijemno delovano: radu sedmi podružnica donik

★ NARODNI BORAC

• Na furtu zar

Glas Slavonije

ARMIA U SLAVONIJE

NOVINE

RAJDNIK

СРПСКА РИЈЕЧ

ГОДИШЊИЦА СРПСКЕ РИЈЕЧ

Орган Српског Културног Друштва у Београду

ВЈЕСНИК

Орган Народне Војске и Партизанског Одреда у Српској

Српска Република

Београд

ЈИЈ

Орган Коммунистичке Партије Југославије

НАПРИЈЕД

Орган Народне Војске и Партизанског Одреда у Српској

Српска Република

НАРОДНИ ВОЈНИК

Орган Народне Војске и Партизанског Одреда у Српској

Српска Република

БОРБА

Орган Коммунистичке Партије Југославије

Београд